

FÖLDRAJZ

A POLGÁRI FIÚISKOLÁK II. OSZTÁLYA RÉSZÉRE

IRTA

DEME KÁROLY.

NEGYVENHÉT ÁBRÁVAL ÉS SZÍNES TÉRKÉPEKKEL.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVTYOMDA.

1902.

FÖLDRAJZ

A POLGÁRI FIÚISKOLÁK II. OSZTÁLYA RÉSZÉRE.

IRTA

Deme Károly

DEME KÁROLY.

NEGYVENHÉT ÁBRÁVAL ÉS SZÍNES TÉRKÉPEKKEL.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1902.

Stefan Lános

Polg. isk. II-ik osztálybeli

tanuló. $\frac{1X}{18}$

1903-ik év szept. hó 16 én

az 1903/04 tanévre

TARTALOMJEGYZÉK.

ELSŐ RÉSZ.

Európa.

	Lap
1. A Balkán-államok	5
A Balkán-félsziget általános leírása	5
A Balkán-félsziget államai	8
2. Románia	11
3. Oroszország	12
4. Svéd- és Norvégország	17
5. Németország	19
6. Luxemburg nagyhercezség	22
7. Dánország	22
8. Hollandia	23
9. Belgium	25
10. Angolország (Ánglia)	26
11. Franciaország	27
12. Spanyolország és Portugália	30
13. Svájc	33
14. Olaszország	35
15. Összefoglalás	39

MÁSODIK RÉSZ.

Ázsia.

1. Török-Ázsia	44
2. Irán	49

	Lap
3. Elő-India	50
4. Hátsó-India.....	55
5. A Kelet-Indiai Szigetvilág	56
6. A Khinai-birodalom	57
7. Japán	62
8. Orosz-Ázsia	64
9. Összefoglalás.....	66

ELSŐ RÉSZ.

EURÓPA.

1. A Balkán-államok.

A Balkán-félsziget általános leírása.

A Szávától és a Dunától délre a tengerig terjedő félszigetet *Balkán-félszigetnek* nevezik. A Balkán-félsziget kétszer oly nagy terjedelmű sincs, mint a Magyar-birodalom, mégis a hozzánk tartozó részeken kívül öt kis ország van rajta. Ezek közül Szerbia hazánkkal határos. Szerbiától délre vannak *Montenegro*, *Bulgária*, *Törökország* és *Görögország*.

Régebben Bosznián kívül Montenegro, Szerbia, Románia és Bulgária egy ideig a Magyar-birodalom meghódított részei voltak, később pedig a többi Balkán-államokkal együtt török uralom alá kerültek. A legújabb időben azonban elszakadtak a török birodalomtól és önálló államokká alakultak.)

A Balkán-félsziget déli szélein a tenger több helyütt mélyen benyomul a szárazföldbe, mi által kisebb félszigetek keletkeznek. Ezek között jelentékenyebbek a *Peloponnesz*-, a háromujjú *Khalkidiki*- és a *Gallipoli*-félsziget.

A Balkán-félszigetet a *Földközi-tenger* részei, ú. m. az *Adriai*-, *Joni*-, *Egei*-, *Marmara*- és a *Fekete-tenger* környékezik. Az Adriai-tengerből a Joni-tengerbe az *Otranto*-szoros, az Egei-tengerből a Marmara-tengerbe a *Dardanellák-útja*, a Marmara-tengerből a Fekete-tengerbe pedig a *Boszporusz* vezet át. A Joni-tengert az Egei-tengerrel a *Korinthuszi-csatorna* köti össze. (A tengeröblök között az *Artai*-, *Korinthuszi*, a *Nauplia*-, *Egina*-, *Voloi*-, *Szelaniki*- és az *Orfanoi*-öböl a jelentékenyebbek.) Szigetei között a *Dalmát-szigeteken* kívül megkülönböztetjük a *Joni-szigeteket*, a Kretát (*Kriti*), a *Kikladokat* és a *Sporadokat*.

A Balkán-félsziget általában véve hegyes. A folyók keskeny völgylapályain kívül csupán a Duna mentében és a félsziget délkeleti részében vannak síkságok is. A hegyes

vidék nyugati része *lánczhegység*, a keleti *lépcsőzetes-felföld*.

A Dinári-Alpoktól keletre van a *Kopaonik-planina*¹ és a *Balkán-hegység*, mely a Fekete-tenger partjáig húzódik. A Balkán-hegységtől északra terjedő dombos síkságot *Bolgár-Mésző-síkságnak*, a délre esőt pedig *Trácziai-síkságnak* nevezik. A Balkán-hegység átvezető útjai között legjelentékenyebb a *Sipka-szoros*.

A Maricza és a Meszta folyó közt van a *Rilo-dag* és a *Rodope-hegység* (Despoto-dág).² A Drin és a Vardar között a *Sar-Dag*³ északkelet felé vonul. A tőle délre

Törökök és albánok.

eső hegyek azonban ép úgy, mint a félsziget többi hegységei, nagyobbára dél és délkelet felé húzódnak. Az Ochrida-tótól délre van a *Grammosz-Pindosz* hegyláncza. A Szaloniki-öböl közelében emelkedik a félsziget legmagasabb hegye, az *Olimposz* (2985 m.). Ez és a Korintheta-öböl északi partjánál a *Parnassus*, *Helikon* és a *Kiteron*⁴ igen sokat szerepelnek a régi görögök (hellének) hitregéiben. A Korintheta-öböltől délre a Ziria

esoportja, továbbá a Matapan-fokban végződő *Taigetosz* hegyláncza a legmagasabbak.

A Balkán-félsziget folyóvizei mind kicsinyek és nagyobbára a Szávába és a Dunába folynak. Jobbról a Szávába ömlenek a *Kulpa*, az *Unna*, *Vrbasz*, *Boszna* és a *Drina*, (mely természetes határuul szolgál Bosznia és Szerbia között. A Dunába folynak a *Morava*, *Timok* és az *Iszker*. Úgy ezeknek, mint a Szávába ömlő folyóknak a völgyei a Balkán-félsziget közepébe vezetnek, tehát utakul szolgálnak a Balkán-államok és Közép-Európa között. A Balkán-félszigetről a tengerbe ömlő folyóvizek között a *Narenta* (Neretva) *Drin*, *Vardar*, *Sztruma*, *Meszta* és a *Maricza* a

¹ Planina szerbül = hegység.

² Dág török szó = hegy.

³ Sár = hegy.

⁴ Egymástól délkeletre.

jelentékenyebbek. Legszebb és legnagyobb tava a *Szku-lári-tó*.

A Balkán-félsziget éghajlata meleg, mivel közel van az egyenlítő forró éghajlati övéhez. De még melegebb volna, ha nem volnának hegyei, melyek csökkentik a hőséget. A Balkán-félsziget magasabb hegyein az év nagy részén át hó van, másutt azonban ritkán esik hó. A tengerparton, Görögországban és a szigeteken az olajfa és déli gyümölcs is jól megterem; néhol pamutot és rizst is termelnek. Görögországban és a szigeteken jelentékeny a bortermelés, a Balkán aljában pedig a rózsatermelés. A rózsából itten rózsaoajt készítenek.

Görögök.

A Balkán-félsziget földje nagyobbára termékeny, de a lakosok nem tudják okszerűen művelni; hegyei ásványkincsekben elég gazdagok, a bányászattal és az ipar egyéb ágaival azonban nem törődnek. Ezek az okai annak, hogy a lakosság legnagyobb része igen szegény.

A Balkán-félsziget lakosai északon szlávok (horvátok, szerbek, bolgárok), délen törökök, albánok, új görögök stb. A szlávok és a görögök keresztények, ellenben a törökök és az albánok nagy része mohamedán vallású.

A Magyar-birodalom területéről több vasút vezet a Balkán-félszigetre. Így tehát nemcsak a földrajzi fekvésnél, hanem közlekedési összeköttetéseinknél fogva is arra kell törekednünk, hogy a Balkán-államokban piacot teremtsünk a magyar ipar termékeinek, az ottani kereskedelmet pedig a magyar kereskedelemmel szoros kapcsolatba hozzuk.

A Balkán-félszigetre vezető vasúti vonalak közül legfontosabbak ezek: Budapestről Szabadkán, Belgrádon és Szófián át Konstantinápolyba, Belgrádon és Nisen át pedig Szelanikba, továbbá Budapestről Nagyváradon, Kolozsváron, Brassón és Bucurescin át a Fekete-tenger partjára, Kiustengere (Küstendsére)* vagy pedig Várnára. Konstantinápolyból és Szelanikból vezet a leg-rövidebb útunk Ázsia nyugati és Afrika északi országaiba.

A Balkán-félsziget államai.

Hazánktól délre van:

Szerbia királyság, mely a *Drinától* kelet felé a *Timokig* terül el. Felülete nagyjából hegyes, csupán az északi része és a *Morava* völgye hullámos lapály. Hegyei között számtalan sok patak ered, melyek közül a legtöbb a *Moravába* ömlik.

Lakosai főképen földműveléssel, gyümölcsstermeléssel és sertéshizlallással foglalkoznak.

Az ország fővárosa *Belgrád* (Nándor-Fehérvár), *Zimony* átellenében. Belgrád egy magaslaton épült; a magyar nemzet a régi időkben sok csatát vívott e városnál. Ez idő szerint Belgrád a kelet felé irányuló kereskedelmünknek egyik főállomása. *Kragujevácz* az országgyűlés székhelye. *Nisnél* a vasút két felé ágazik és az egyik Konstantinápoly, a másik pedig Szelanik (Szalonki) felé vezet.

Boszniától és Szerbiától délre terül el a Balkán-félsziget legkisebb állama,

Montenegro fejedelemség. Csupán oly nagy, mint egy magyar vármegye. Az ország nagy részét zord és kopár hegyek borítják; lakossága leginkább állattenyésztéssel foglalkozik. Fővárosa *Cetinje*, mely inkább falu, mint város. Nagyobb községek *Podgorica* és *Antivari*.

A Dunától délre és Szerbiától keletre a tengerig terjed el

Bulgária fejedelemség, melylyel Kelet-Rumélia egyesült. Bulgária a török szultán adófizető állama. Felülete termékeny fensík; lakosai bolgárok és csekély számmal törökök. Fővárosa és fejedelmének székhelye *Szofia*, mely körülbelül oly nagy, mint Brassó. Jelentékeny helyek még *Trnova*, az országgyűlés székhelye, továbbá *Rusze* (Ruszcuk), *Sumen* (Szumla) és *Viddin* megerősített városok. *Várna* és *Burgasz* élénk kikötők. *Plovdiv* (Filippopolis)

* Constanza.

Cosm. Engler y. II. 1902. m. y

A Balkán-félsziget.

Balkán-félsziget.

<i>A.</i> = Athén (Görögország)	<i>Ko.</i> = Kolozsvár (Magyaror.)	<i>Po.</i> = Pozsarevác
<i>A</i> = Antivari (Montenegro)	<i>Ko.</i> = Korinthus (Görögorsz.)	<i>Pr.</i> = Prizrend
<i>Ba.</i> = Berlad	<i>Korfu</i> (nincs rövidítve)	<i>Ro.</i> = Rodosto
<i>BE.</i> = Belgrád	<i>Kr.</i> = Kragujevác (Szerbia)	<i>Ru.</i> = Ruszesuk
<i>Bo.</i> = Botusáni	<i>Kr.</i> = Krajova (Románia)	<i>S.</i> = Szofia
<i>Br.</i> = Braila (Románia)	<i>Kü.</i> = Küsztendze vagy	<i>Sa.</i> = Sabác
<i>Br.</i> = Brassó (Magyarorsz.)	Constanta	<i>Se.</i> = Szerajevo
<i>BU.</i> = Bukarest v. Bucuresci	<i>L.</i> = Larissza (Thessália)	<i>Si.</i> = Szisztova
<i>Bu.</i> = Burgasz	<i>L.</i> = Laurion (Athén	<i>Sil.</i> = Szilisztria
<i>C.</i> = Czetinje	mellett)	<i>Sl.</i> = Szliven
<i>Ch.</i> = Chalkisz	<i>Le.</i> = <u>Leszkovác</u>	<i>Sm.</i> = Szmederovo
<i>De.</i> = Dede-Ágács	<i>Li.</i> = Livadia	v. Szendrő
<i>Dr.</i> = Drinápoly	<i>M.</i> = Monasztir	<i>Su.</i> = Sumla vagy
<i>Du</i> = Dulcigno (<i>dulcsinyo</i>)	<i>Mi.</i> = Mitrovicza (mind	Sumen
<i>E. Z.</i> = Eszki-Zagra	a kettő)	<i>Sz.</i> = Szkutari (Kis-
<i>Fi.</i> = Filippopol v. Plovdiv	<i>Mo.</i> = Mosztár	Ázsia)
<i>G.</i> = Gallipoli	<i>N.</i> = Nis	<i>Sza.</i> = Szaloniki
<i>Ga.</i> = Galacz	<i>Na.</i> = Nauplia	<i>Szk.</i> = Szkutari
<i>Gi.</i> = Giurgiu (Gyurgyevo)	<i>Nb.</i> = Novibazár	(Albánia)
(<i>dzsurdzsu</i>)	<i>Ni.</i> = Nikápoly	<i>Szm.</i> = Szmyrna
<i>H.</i> = Harmanli	<i>N.-Sz.</i> = Nagy-Szeben	<i>Ta.</i> = Tirnova
<i>Hp.</i> = Hermupolis	<i>O.</i> = Orsova	<i>Tr.</i> = Tripolicza
<i>J.</i> = Janina	<i>Ob.</i> = Obrenovác	<i>Ü.</i> = Üszkü
<i>Ja.</i> = Jasszy	<i>P.</i> = Pireusz	<i>Vá.</i> = Várna
<i>K.</i> = Konstantinápoly	<i>Pa.</i> = Patrasz v. Patre	<i>Ve.</i> = Verciorova
<i>Ka.</i> = Kandia (Kréta)	<i>Pi.</i> = Pírot	<i>Vi.</i> = Vidin
<i>Ka.</i> = Kazanlik (Kelet-	<i>Pl.</i> = Plevna	<i>Vr.</i> = Vranja
Rumélia)	<i>Plo.</i> = Plojesti	<i>Vra.</i> = Vrácza
<i>Ki.</i> = Kisenev		<i>Zi.</i> = Zimnicza.
<i>Kn.</i> = Kanea		

Kelet-Rumélia fővárosa, *Kazánlik* a rózsaoajgyártás főhelye.

Bulgáriától, Szerbiától és Montenegrótól délre, az Adriai-tenger, Görögország, az Egei-, Marmara- és a Fekete-tenger között terül el a török szultán európai birtoka,

Törökország császárság, melyben a szultán (padisah) korlátlan hatalommal, egészen a maga kénye-kedve szerint uralkodik.

Hajdan a török szultán hatalma és európai birodalma sokkal nagyobb volt, mint most. Folytonosan védelmeznünk kellett magunkat támadásai ellen. Egy időben pedig — mikor a magyarok között nem volt egyetértés —

Trnova.

meghódította a Magyar-birodalom nagy részét és mintegy 150 évig uralkodott hazánk fölött is. Ma európai Törökország csak fél akkora, mint hazánk, a szultánnak ázsiai és afrikai birodalma azonban háromszorta nagyobb magyarországnál.)

Törökország lakosai nagyobbára mohamedán vallású törökök, a kik igen vallásos, kényelemszerető emberek. A törökök sem kereskedelemmel, sem iparral nem igen szeretnek foglalkozni.

Fővárosuk *Konstantinápoly* (Stambul) az Aranyszarv nevű szép öböl mindkét partján épült. Lakosainak száma 800,000. Mecsetjei (mohamedán-templomai) között az Aja-Sophia, palotái között a Szeraj (császári palota) a legpompásabb.) Jelentékeny helyek még *Rodosztó*,* *Gallipoli*,

* Itt nyugsznak a magyar nemzet egyik legnagyobb hősenek, II. Rákóczy Ferencz erdélyi fejedelemnek a hamvai.

Edirne (Drinapoly), *Szelanik* (Szaloniki), *Szeresz*, *Joannina*, *Monasztir* (Bitolia), *Szkodra* (Szkutari) és *Perzerin* (Prizrend).

Kréta szigete is Törökországhoz tartozik ugyan, de egy pár év óta alkotmányt és önkormányzati jogot nyert. A sziget lakosainak száma 300,000, melynek majdnem háromnegyed része keresztény (gör. kel.) vallású és csak egy kis része mohamedán. Főhelye *Khania*.

Filippopoly a Marica hídjával.

Törökország nyugati részétől délre terül el *Görögország* királyság, melynek terjedelme körülbelül akkora, mint hazánkban a Délkeleti-felföld. Területe mindenütt hegyes, partjai szakgatottak.

A mai Görögország földjén lakott a régi idők egyik legműveltebb nemzete, a dicsőséges hellén vagy ó-görög nép. Ezeknek a mai új görögök nem tudnak a nyomába lépni. Műveltségök alacsony fokon áll s így tehát se földművelésük, se iparuk és kereskedelmük nem virágzó. Buzát,

fát, szenet és különféle iparczikkeket máshonnan kell beszerezniök; kiviteli czikkeik a mazsolaszöllő és olajbogyó.)

Fővárosa *Athene*, mely hajdan a művészetek és tudományok temploma volt; ma azonban régi nagyságának és fényének csak a romjai vannak meg. A Korinthoszi-földszoroson (Isthmos) *Korinthosz*, a Peloponneszosz-félszigeten *Patre*, északon pedig *Larissa* a legjelentékenyebb város. Larissától északkeletre az Olimposz és az Ossa hegyei között van) Görögország egyik legszebb helye,

A mai Athen az Akropolis romjaival.

(a bájos *Tempe-völgy*, melyen át a *Peneios* folyócska siet a tenger felé. A régi időkből híres helyeket (*Athene*, *Sparti*, *Theba* stb.) műemlékei miatt sok idegen szokta felkeresni.)

Görögország szigetei között legjelentékenyebbek *Euboea*, *Syra* és) *Korfu*.

2. Románia.

Hazánk Délkeleti-felföldjétől keletre a Pruth folyóig és a tengerig, dél felé pedig a Dunáig terjed *Románia* királyság, melyet nagyobbára természetes határok* vesznek körül. Északi részét *Moldvának*, tengerparti vidékét *Dobrudsának* nevezik.

* Mik azok?

A Magyar Délkeleti-felfölddel határos részeiben a Kárpátok hegyei ágazzák be; a Szeret és a Prut között elterülő vidéke dombos, déli része a *Román-alföld*. Románia terjedelme körülbelül akkora, mint hazánknak egyharmad része.

Vízei mind a Dunába ömlenek.

A Duna Románia földjén több ágra szakadozik és sok szigetet, tavat és mocsarat alkot. Torkolata delta Δ (görög d betű) alakú és három ágú. Északi ágát *Kiliai*-, a középsőt *Szulina*-, a délit *Szt-Györgyi-Dunának* nevezik. A hajók a középső ágon szoktak bejönni. Nagyobb mellékfolyói: a *Prut*, *Szeret*, *Jalomica*, *Dimbovica*, *Aluta* (Olt) és a *Zsil*.

Románia égalja szélsőséges, mert ott nyáron át nagy forróság, télen pedig igen hideg szokott lenni. Földje nagyon termékeny. A síkságon főképen kukoriczát és búzát, a dombos vidékeken pedig szőlőt és egyéb gyümölcsöt termelnek. Állattenyésztésében különösen virágzó a méh- és selyemhernyó-tenyésztés. Hegyei ásványokban, különösen kősóban gazdagok.

Románia lakosai közül négy és fél millió oláh, egy millió másféle nemzetiségű. Az oláhok gör. kel. vallásúak. Főfoglalkozásuk a földművelés és a baromtenyésztés. Iparuk és kereskedelmük most kezd fellendülni. Műveltség dolgában a nép alacsony fokon áll.

Jelentékenyebb városai (a Zsil mellett *Craiova*, a Dimbovica mellett *Bucuresci*, az ország szép fővárosa, a Jalomica mellett *Ploesci*, a Duna mellett *Braila* és *Galati* (Galacz), a Fekete-tenger mellett *Kiustenge* (Küsztende),* a Prut közelében *Jasi*, ettől északkeletre *Botosani*, a Kárpátok keleti széleinél *Piatra* és *Focsani* (Fokszáni). A kereskedelem és ipar főhelyei Bucuresci és Jasi, a Duna legélénkebb forgalmú hajóállomása Galati. Tengeri kikötő és fürdő Kiustenge.)

3. Oroszország.

Hazánktól északkeletre van Oroszország császárság, mely egymagában nagyobb, mint Európa többi országai együttvéve. Lakosainak száma azonban egyharmad részét se teszi a többi országok lakosságának. Némely vidékei tehát néptelenek vagy csak igen gyér népességűek.

* Constanza.

Oroszország.

Oroszország.

<i>Arch.</i> = Archangelszk	<i>Ki.</i> = Kisenev	<i>Or.</i> = Örenburg
<i>Aszt.</i> = Asztrakán	<i>Kij.</i> = Kijev	<i>Pé.</i> = Szt-Pétervár
<i>Baku</i> = Baku	<i>Ko.</i> = Konstantinápoly	<i>Perm</i> = Perm
<i>Bat.</i> = Batum	<i>Kr.</i> = Kronstadt	<i>Ri.</i> = Riga
<i>Ber.</i> = Berdicsev	<i>L.</i> = Lemberg (Osztrák)	<i>Ro.</i> = Rosztov
<i>Bp.</i> = Budapest	<i>L.</i> = Lodz (Lengyelország)	<i>St.</i> = Stockholm
<i>Bu.</i> = Bukarest	<i>Li.</i> = Libau	<i>Sza.</i> = Szárátov
<i>Char.</i> = Charkov	<i>Mo.</i> = Moszkva	<i>Szam.</i> = Számára
<i>Cz.</i> = Czariczyn	<i>Ni.</i> = Nikolajev	<i>Sze.</i> = Szevasztopol
<i>Hel.</i> = Helzingforsz	<i>N.-Nov.</i> = Nisni-Novgorod	<i>T.</i> = Trapezunt
<i>Jc.</i> = Jekaterinburg	<i>No.</i> = Novorosszijszk	<i>Ti.</i> = Tiflisz
<i>K.</i> = Kerzon	<i>Od.</i> = Odessza	<i>Var.</i> = Varsó
<i>Ka.</i> = Kazán		<i>Vil.</i> = Vilna.

Oroszországot délről a Fekete-tenger, Ázsiai-Törökország és egy kis részben Perzsia, keletről a Káspi-tenger és az Uralhegység, északról az Északi Jeges-tenger, nyugatról Svéd- és Norvégország, a Keleti-tenger és a Német-birodalom, délnyugatról Ausztria és egy kis részén Románia határolják. Terjedelme déli és keleti részében Ázsiába is átnyulik. Délen a Fekete-tenger részei u. m. az Odesszai-öböl és az Azovi-tenger, ezektől keletre a Káspi-tenger, északon a Fehér-tenger a Kandalaksa-, Onega-, Dvina- és a Messzen-öblökkel, a Jeges-tenger a Cseszkaja és a Pecsora-öböllel, nyugaton a Keleti-tenger a Botten-, Finn- és a Riga-öböllel tagolja a birodalom széleit. Fél-szigetei délen

Tundrák.

a Krim-, északon a Kanin- és a Kola-fél-sziget. Szigetei a Kolgujev, Vajgács és Novaja-Zemlja kettős szigete.)

Oroszország felülete óriási terjedelmű síkság, melyet Orosz- v. Szarmát-síkságnak neveznek. A Szarmát-síkságot az Észak-Orosz-földhát, a Közép-Orosz-Fensík, a Dél-Orosz-földhát és ettől nyugatra a Podoliai-terrasz több részre osztják. A Közép-Orosz-fensík északnyugati részét Valdai-fensíknak nevezik. Oroszország dombos vidékei között ez a legmagasabb (322 m.). Alföldjei: az Észak-Orosz-alföld, a Volgamedencze, a Dnyepr-medencze, a Káspi-tengermelléki-steppe* és a Pontusz-Káspi-mélyedés. A Káspi-tengermelléki-steppe, a Dnyepr-medenczében a Rokitno-mocsarak vidéke

* A steppék vizben szegény, nagyobbára fűvel és gazzal benőtt lakatlan síkságok.

és az ország északkeleti szélén a *Nagy-Tundra** vizenyőségek miatt földművelésre alkalmatlan területek.

Hegységei északon az alacsony *Timán-hegység*, keleten az *Ural*, délen a *Kaukasz* és az *Örmény-felföld*, a Krim-félszigeten a *Jaila-Dág*. Az Uralban meg szokták különböztetni az *Északi*-, a *Közép*- és délen az *Erdős-Uralt*. Az Északi-Ural kopár és kietlen, a Közép-Ural érczekben és drágakövekben, az Erdős-Ural pedig fában igen gazdag.

Orosz falu.

A Kaukaszban az *Elbrusz* (5631 m.), az Örmény-felföldön az *Ararat* (5156 m.) a legmagasabb hegyek.

Folyóvizei között van Európa legnagyobb folyama a *Volga*. Jelentékenyebb mellékfolyói balról a *Kama*, jobbról az *Oka*. Kisebb folyók az *Ural*, a *Don* a *Donecsczel*, a *Dnyepr* a Rokitno-mocsarak közül jövő *Pripettel*, a *Bug*, a *Dnyeszter*, a határu szolgáltató *Pruth*, a *Visztula* (Weichsel)

* Tundra = mohok és zuzmóktól (virágtalan növények) borított síkmező. Van száraz és nedves tundra. A száraz tundra több legelni valót nyújt az állatoknak, mint a nedves talajú moh-tundra.

a *Buggal*, a *Memel*, *Düna*, *Neva*-, *Szirj*, *Onega*, *Dvina* és a *Pecsora*. Kaukáziában a *Kubán*, *Kuma*, *Terek* és a *Kura* a határu szolgáltató *Araszsza* a jelentékenyebbek. Tavai a *Peipus*, *Ilmen*, *Ladoga*, *Onega* és a *Finn-tó*csoport. A tavak és a folyók nagy részét csatornák kötik össze.

Oroszország éghajlata szárazföldi, de hőmérsékletére nézve különböző, mert északi részeiben a tél nagyon hosszú és hideg, a déli részekben azonban már meleg. Ott a fagyos talaj nyáron át csak rövid időre enged fel, s e miatt csupán mohók, zuzmók és ritkán egy-egy silány

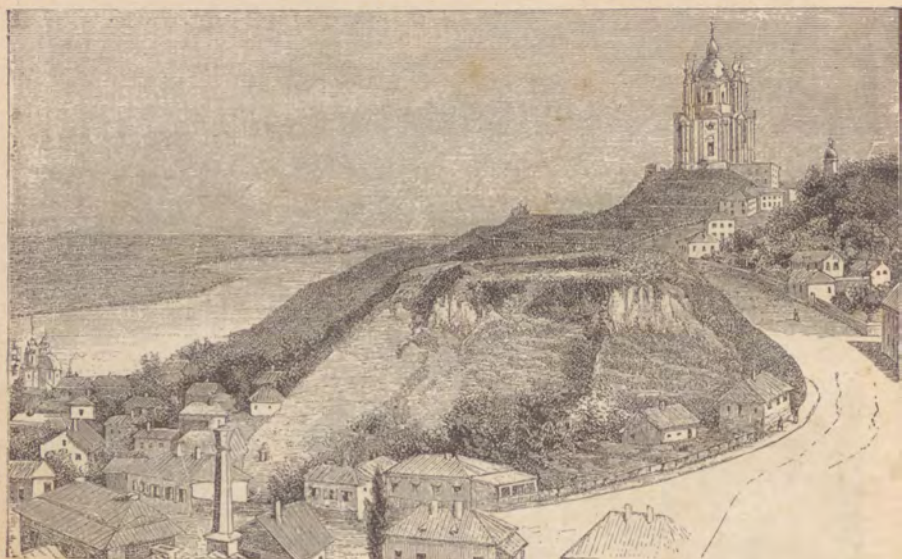
A moszkvai Kreml. Ünnepi menet virágvasárnapján.

bokor tenyésznek; a déli részében azonban már délszaki (tropikus) növények is díszlenek. Kaukáziában a szőlő vadon is megterem.

Oroszország földjének legnagyobb része igen termékeny. Különösen nagy mennyiségben termesztik a búzát. Az északi részeken kóborló halász- és vadásznépek egydéli vagyona a tarándszarvas (rénszarvas) és a kutya. A tarándszarvast fejjik, teherhordásra használják, húsát megeszik, nem ehető részét pedig egyebekre használják fel. Délen Krimában a kétpúpú teve háziállat. Az Uralban bőven van arany és platina, a Don vidékén kőszén, a

Volga és Káspi-tenger vidékén só, Kaukáziában pedig petroleum.

Oroszország lakosai nagyobbára szlávok, vallásra nézve gör. keletiek. Az uralkodó, a császár, az egyháznak is feje. Európa államai között csupán Törökországban és Oroszországban nincs országgyűlés. (Ezekben nem törvények, hanem kényök-kedvök szerint, rendeletekkel kormányozzák az uralkodók országaikat. Ezek az országok tehát nem alkotmányos, hanem korlátlan (absolut) hatalmú monar-

Részlet Kievből.

chiák, a minők csak műveletlen népeknél szoktak lenni. Oroszországban csak a finneknek van némi alkotmányuk.)

Az ország fővárosa *Szankt-Peterburg*. Itt van a császár téli palotája, mely a világ egyik legnagyobb és legszebb épülete. (A város leghosszabb sugárútja a *Nevszki Proszpekt* 5 km. Sz.-Peterburgot vasútak és csatornák kötik össze az ország minden részével, azért igen nagy a kereskedelmi forgalma.) Közelében vannak *Kronstadt* és *Schlüsselburg* várai, melyek főképen Sz.-Peterburg védelmére szolgálnak.

Az ország régi fővárosa, az orosz tudományos és társadalmi élet középpontja *Moszkva*, (a hol a csárokat megkoronázzák. Itt van a cárok régi nagy kastélya, a Kreml.)

Jelentékeny városok még *Nizsnij-Novgorod, Kazány, Számara, Szarátov, Asztrahán Charkov* (Harkov). *Szevasztopol, Cherszon* (Herszon), *Odessza, Kisinev, Kijev, Warszawa, Vilna, Riga és Reval*. Az Orosz-birodalom északnyugati szélén számtalan tóval és mocsárral borított vidéken van *Finnország*, melynek fővárosa *Helsingfors*. A Jeges-tenger sívár partján van *Archangelyszk* halászáros. Kaukaziában *Tiflisz és Baku* a legjelentékenyebb városok.

4. Svéd- és Norvégország.

Oroszországtól nyugatra a Skandinávia félszigeten van *Svéd- és Norvégország*. Ennek a félszigetnek keleti része (Svédország) számos tóval borított síkság, a nyugati ellenben (Norvégország) hegyes felföld. Hegysége a *Skandináviai-hegység*, melynek délen *Fjeld*, északon *Kjölen* a neve.

Norvégország nyugati partjait ezer és ezer gyönyörű öböl csipkézi ki. Ezeket az öblöket keskeny és magas szikla-falak környezik. Az ily öblöket fjordoknak nevezik. A nyugati part mentén számos apró sziget sorakozik egymás mellé.

Folyóvizei rövid folyásúak s így tehát kicsinyek. Nagyobb tavai a *Vener-, Vetter- és a Mälar-tó*.

A félsziget hideg éghajlatát délen jelentékenyen enyhíti a *Golf* nevű meleg tengeráramlat, mely Norvégia partjait érinti. Ebből magyarázható meg az a körülmény, hogy a félsziget déli partjain, úgyszintén Dániában és a Brit-szigeteken sokszor télen át is zöld a mező és kint legel a csorda. Mindazáltal a félsziget nagy részén a zord éghajlat miatt a zabon kívül semmi sem terem meg jól. Azért itten a lakosság főképen halászattal és hajózással foglalkozik. Legtöbb jövedelmük van a tőkehal, hering és lazac-halászatból, a faiparból (svéd gyufa) és a bányászatból, mely sok vasat, rezet és ezüstöt szolgáltat. A félsziget nagy részét rengeteg erdőségek (főképen fenyvesek) borítják.

A lakosok german eredetű svédek és norvégek, a kik vallásra nézve nagy részben lutheránusok. Olvasni és írni mind tudnak.

Svédország és Norvégország egymástól független alkotmányos királyságok, csupán a fejedelmök közös (Personal-unio). Északi zord részében lappok és finnek is laknak.

Svédország fővárosa *Stockholm*, Norvégországé *Krisz-*

tiania. Jelentékeny helyek még Norvégországban *Bergen*, Svédországban *Göteborg*, *Norköping*, *Upszala* és a Botten-

Skandináviai fatemplom.

öböl északi-partjánál *Tornea*. (Ezen a vidéken már láthatók az éjjeli nap tűneményei; a félsziget északi partjain a Jeges-

Lappok.

tenger állatai (a foka, rozmár, jegesmedve, dunnalud) is előfordulnak.)

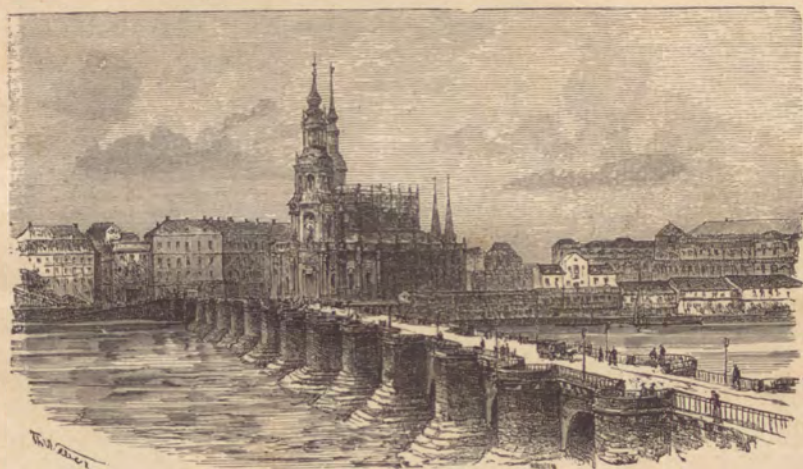
Skandinávia és Dánország.

<i>B.</i> = Berlin	<i>Hels.</i> = Helzingforsz	<i>Mal.</i> = Malmö
<i>Be.</i> = Bergen	<i>K.</i> = Kopenhága vagy Kjöbenhavn (<i>kjöbenhavn</i>)	<i>Me.</i> = Memel
<i>Da.</i> = Dannemora (Svédország)	<i>Kö.</i> = Königsberg	<i>Pé.</i> = Szt-Pétervár
<i>Da.</i> = Danzig (Német- ország)	<i>Kr.</i> = Kristiania (Norvég- ország)	<i>Ri.</i> = Riga
<i>Go.</i> = Göteborg (<i>göteborg</i>)	<i>Kr.</i> = Kronstadt (Orosz)	<i>Ste.</i> = Stettin
<i>Ha.</i> = Hammerfest	<i>Li.</i> = Libau	<i>Str.</i> = Stralsund
<i>Hbg.</i> = Hamburg	<i>Lü.</i> = Lübeck	<i>Tr.</i> = Trondhjem
		<i>To.</i> = Tornea
		<i>Up.</i> = Upsala.

Skandináviától északra a tenger jégszklái között szigeteket találtak, de ezeket még nem kutathatták fel kellően. Ilyen szigetek a *Spitzbergák* és a *Ferencz-József-föld*. Ezen a tájon nyáron át is dermesztő hideg uralkodik, növénynek és szárazföldi állatnak pedig alig van nyoma.

5. Németország.

Oroszország déli részétől nyugatra van *Németország*-császárság. Délen Svájc-czal, keleten Ausztriával és Oroszországgal, északon a Keleti-tengerrel, Dániával és a Német-

Dresden.

tengerrel, nyugaton Hollandiával, Belgiummal, Luxemburggal és Franciaországgal határos. Természetes határait a Keleti-tenger, az Északi- vagy Német-tenger, a Vogesek (Vogézek), a Rhein (Rajna), az Alpok, a Böhmer-Wald, a Fichtel-Gebirg, Erz-Gebirg, Riesen-Gebirg és a Szudeták teszik. Északi részében van a nagy *Germán-alföld*, a Dunától délre a *Sváb-Bajor-fensík*, a Rhein középfolyásánál pedig a bájos *Rajnai-síkság*. Középső részét a *Német Középhegység* ágazza be. Ennek kiválóbb részei a *Schwarz-Wald*, a *Sváb*-¹ és *Frank-Jura*,² a *Thüringer-Wald*, (a *Rhön*, a *Harz*,³ a

¹ A Duna mentében a balparton.

² A Sváb-Jurától északra.

³ A Thüringer-Waldtól északra.

Rhein középfolyásánál a *Schiefer-hegység* (Rajnai-palahegység), melynek szakaszai a *Taunus*, *Wester-Wald* és az *Eifel*.

Németország folyóvizei közül a Duna keletnek folyik. Mellékfolyói a *Lech*, *Isar* és az *Inn*. A többi folyók mind északnak tartanak. Ezek között legnagyobb a *Rhein*, mely útjában áttöri a *Schiefer-hegységet* és az Északi-tengerbe ömlik. Jelentékenyebb mellékfolyói a *Neckar*, a *Main* és a *Mosel*. Az Északi-tengerbe ömlenek még az *Ems*, *Weser* és az *Elbe*, (melynek jelentékenyebb mellékfolyói a *Mulde* és a *Saale*.) A Keleti-tengerbe folynak az *Oder* a *Wartheval*, a *Weichsel* a *Buggal*, a *Pregel* és a *Memel*.

Állóvizei között legnagyobb a déli határszálen a *Bodentó*. Az északi síkságon megkülönböztetik a *Meklenburgi*-,¹ a *Pommeraniai*-,² és a *Porosz-tóvidéket*.³

Németország égalja északon zord, a többi részeiben mérsékelt. Földje nagyobbára termékeny. Főterményei a rozs, árpa, burgonya és a cukorrépa. Buza kevés terem, azért a szükséglet egy nagy részét Magyarországból és máshonnan szerzik be. A gyümölcstermelés a hegyes vidéken mindenütt virágzó. A Rhein vidékén termő borok világhírűek. Németországban jelentékeny a meklenburgi lótenyésztés és a *Schiefer-hegységben* a vas- és kőszénbányászat.

Németország ipara és kereskedelme magas fokon áll. Tengeri hajói a világ minden részébe eljárnak. Sok más világrészből való árú (gyarmatárú) Hamburgon át kerül hozzánk és más országokba is. Kereskedelem tekintetében csak az angolok mulják felül a németeket.

Az ország lakossága nagyobbára német; vallásra nézve kétharmad része protestáns, egyharmad része pedig róm. katolikus. Nyugaton (Lotharingiában) francziák, keleten lengyelek és északon csekély számban dánok is laknak.

Németország 25 kis német állam szövetségéből és egy birodalmi tartományból alakult. A szövetkezett államok feje a német császár, a ki egyszersmind Poroszország királya. A többi országoknak is meg vannak ugyan a magok külön uralkodói és belügyeikre nézve is egymástól függetlenek, hadügy, külügy és vámterület dolgában állami jogai-

¹ Az Elbe és az Oder között.

² Az Oder és a Weichsel között.

³ A Weichsel és a Memel között.

Németország.

<i>A.</i> = Amsterdam (Holland)	<i>G.</i> = Grác vagy Graz (Stájerország)	<i>Ma.</i> = Magdeburg
<i>A.</i> = Augsburg (Német)	<i>G.</i> = Gent v. Gand (Belgium)	<i>Man.</i> = Mannheim
<i>Aa.</i> = Aachen	<i>Go.</i> = Gotha	<i>Me.</i> = Metz
<i>Alt.</i> = Altona	<i>H.</i> = Halle	<i>Mei.</i> = Meissen
<i>Ant.</i> = Antwerpen vagy Anvers (anversz)	<i>Há.</i> = Hága	<i>Mem.</i> = Memel
<i>B.</i> = Bécs	<i>Ha.</i> = Hamburg	<i>Mü.</i> = Mülhausen
<i>BE.</i> = Berlin	<i>Han.</i> = Hanau (a Majna mellett)	<i>Mz.</i> = Mainz
<i>Bo.</i> = Boroszló v. Breslau	<i>Han.</i> = Hannovera vagy Hannover	<i>Nü.</i> = Nürnberg
<i>BR.</i> = Brüsszel v. Bruxelles (brüsszel)	<i>Hll.</i> = Hall	<i>P.</i> = Prága
<i>Br.</i> = Brunn	<i>In.</i> = Innsbruck	<i>Pa.</i> = Passau
<i>Bra.</i> = Braunschweig	<i>K.</i> = Kiel	<i>Pf.</i> = Pforzheim
<i>Bre.</i> = Brema	<i>Ka.</i> = Karlsruhe	<i>Po.</i> = Posen
<i>Ch.</i> = Chemnitz (kemnicz)	<i>Kass.</i> = Kassel	<i>R.</i> = Rotterdam
<i>Cha.</i> = Charleroi (Belgium) (sárlroá)	<i>Kh.</i> = Königshütte	<i>Re.</i> = Regensburg
<i>Char.</i> = Charlottenburg (sarlottenburg)	<i>Ki.</i> = Kissingen	<i>Rh.</i> = Reichenhall
<i>Co.</i> = Constanza	<i>Ko.</i> = Kopenhága	<i>S.</i> = Salzburg
<i>Da.</i> = Danzig	<i>Kö.</i> = Köln	<i>Se.</i> = Sedan
<i>Dar.</i> = Darmstadt	<i>Kön.</i> = Königsberg	<i>Sh.</i> = Solnhofen
<i>Dort.</i> = Dortmund	<i>Kr.</i> = Krakó	<i>Sp.</i> = Spandau
<i>Dr.</i> = Dreza	<i>Kre.</i> = Krefeld	<i>St.</i> = Stralsund
<i>Dü.</i> = Düsseldorf	<i>Ku.</i> = Kulmbach	<i>Sta.</i> = Stassfurt
<i>EB.</i> = Elberfeld-Barmen	<i>Li.</i> = Linz	<i>Ste.</i> = Stettin
<i>Elb.</i> = Elbing	<i>Lin.</i> = Lindau	<i>Str.</i> = Strassburg
<i>Er.</i> = Erfurt	<i>Lip.</i> = Lipcse v. Leipzig	<i>Stu.</i> = Stuttgart
<i>Es.</i> = Esslingen	<i>Lux.</i> = Luxemburg	<i>T.</i> = Troppau
<i>Ess.</i> = Essen	<i>Lü.</i> = Lübeck	<i>U.</i> = Ulm
<i>Fr.</i> = Frankfurt (egy a Majna, egy az Odera mellett)	<i>Lüt.</i> = Lüttich v. Liège (liezs)	<i>Va.</i> = Varsó
	<i>M.</i> = München	<i>Ver.</i> = Verviers (cervjé)
		<i>Wei.</i> = Weimar
		<i>Zw.</i> = Zwickau.

kat mégis csak együttvéve, Németország neve alatt gyakorolják.

A szövetkezett országok között legnagyobb Poroszország királyság. Ennek, valamint egész Németországnak *Berlin* a fővárosa (2 millió lakós). Nagyságra nézve Poroszország után következnek Bajorország,¹ Württemberg és Szászország² királyságok, Baden nagyhercezség³ és a Rheinon túl Elsass-Lotharingia birodalmi tartomány. A többi országok (királyságok, fejedelemségek, hercezségek) többnyire kisebbek mint egy-egy magyar vármegye. *Hamburg*

Heidelberg.

(700 ezer l.) *Bremen* és *Lübeck* szabad kikötővárosok oly jogokkal vannak a szövetségben (Bund) felruházva, mint az egyes országok. *Hamburg* Európa legnagyobb kikötővárosa. Nagy városok még *München* Bajorország fővárosa, *Nürnberg*, *Leipzig* (400 ezer l.), *Dresden* Szászország fővárosa. *Bresslau*, *Posen*, *Frankfurt*, *Danzig*, *Stettin*, *Magdeburg*, *Hannover*, *Düsseldörf*, *Köln*, *Majna-Frankfurt*, *Stuttgart*, *Württemberg* fővárosa, *Karlsruhe*, *Baden* fővárosa, *Strassburg*, *Elsass-Lotharingia* fővárosa stb. *München* az összes német városok között a legszebb, a németek művé-

¹ Felső-Ausztriától nyugatra.

² Csehországtól északnyugatra.

³ Württembergtől nyugatra.

szeti életének ez a középpontja. Nürnberg játékarúiról, *Heidelberg*, *Weimar* és *Jena* híres egyetemeikről, *Erfurt* világhírű kertészetről, *Leipzig* nagyszerű könyvkereskedé-

Helgoland partja.

seiről, Dresden gazdag képtáirairól, *Helgoland* szigete pedig tengeri fürdőjéről nevezetesek.

6. Luxemburg nagyhercegség.

Poroszország délnyugati része Lotharingia, Franciaország és Belgium között terül el egy kis semleges országocska, *Luxemburg* nagyhercegség, mely kereskedelmileg a német vámterülethez tartozik.

7. Dánország.

Németországtól északra a *Jydland-félszigeten* és több kisebb-nagyobb szigeten van *Dánország* királyság. A Dán-

szigetek közt legnagyobbak *Fynen*, *Sjaeland*, *Lolland* és *Bornholm*. Jydland-félsziget és Fynen között a *Kis-Belt*, Fynen és Sjaeland között a *Nagy-Belt*, Sjaeland és a Skandinávi-félsziget déli része között a *Sund-tengerszoros* vezet át. Dániához tartoznak továbbá az *Atlanti-oczeánban* az apró *Fär-öer-szigetek* és innen messze északnyugaton a nagyterjedelmű *Island-sziget* is.

Dánia felülete síkság, melyet a félsziget némely helyein terméketlen homokföldhátzárkít meg. Nagyobb folyóvizei nincsenek. Az ég alj egyenletes (tengeri). Az ország szűkölködik fában, sóban és ércben. Lakosai germán eredetű dánok, vallásra nézve lutheránusok. Főfoglalkozásuk a földművelés.

Island szigete hegyes fensík, melynek nagy részét örök hó és jegesek borítják. Érdekesekek a sziget időszaki hévforrásai (gejzirek) és tűzhányói, melyek közül legismeretesebb a *Hekla*.

Dánia fővárosa *Kjöbenhavn* (370,000 lak.); jelentékeny helyek még *Aarborg* és *Friderica*. Islandon pedig *Rajkievik*.

Island: A nagy gejzír.

8. Hollandia.

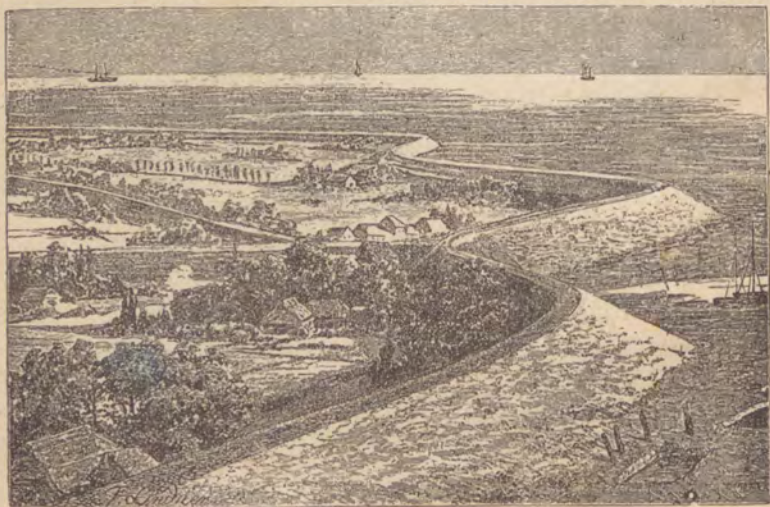
Németországtól nyugatra a tenger mellett kis országokak *Hollandia* és *Belgium* királyságok.

Hollandia Európa legmélyebben fekvő alföldje. Némely részei a tenger felszínénél is mélyebben fekszenek, azért a

Dünák.

természetalkotta fővénypartokon (Dünen) kívül mesterséges gátak védik a szárazföldet a tenger vize ellen.

Hollandi partvidék.

Folyóvize a *Rhein*, mely itt több ágra szakadva ömlik a tengerbe. A *Schelde* és az *Ems* csupán torkolatukban esnek Hollandia területére. Az ország északi és keleti részében nagy kiterjedésű mocsarak vannak.

Belgium és Németalföld.

Belgium és Németalföld.

Aa. = Aachen
Abb. = Abbeville (*abbvill*)
Alt. = **Altona**
Am. = **Amsterdam**
Ami. = Amiens (*amien*)
Ant. = **Antwerpen v. Anvers**
Arn. = Arnheim
Ba. = Bath
Bar. = **Barmen**
Bed. = Bedford (*bedförd*)
Bi. = Birkenhead (*birkenhedd*)
Bie. = Bielefeld
Bir. = **Birmingham**
(börminghem)
Bo. = Bonn (Németorsz.)
Bo. = Bolton (Anglia) (*boltn*)
Bost. = Boston (*boszt*)
Bou. = Boulogne (*bulony*)
Br. = **Bradford** (Anglia)
Br. = Bremerhaven (Németor.)
Br. = **Brüsszel v. Bruxelles**
(Belgium) (brüsszel)
Bre. = **Bréma**
Bri. = Bristol (*brisztl*)
Brig. = Brighton (*brejtn*)
Brü. = Brügge
Buck. = Buckingham
(böckinghem)
Ca. = Cardiff
Cal. = Calais (*kalé*)
Cam. = Cambray (*kanbré*)
Camb. = Cambridge
(kembridzs)
Cant. = Canterbury
(kentrböri)
Ch. = Chatham (*csettem*)
Cha. = Charleroi (*sarlroá*)
Cher. = Cherbourg (*serbúr*)
Chelt. = Cheltenham
(cseltenem)
Chest. = Chester (*cseszter*)
Col. = Colchester (*kolcseszter*)
Cor. = Coventry (*kovntri*)
= Croydon (*krajdn*)
= Courtrai (Kurtrijk)
(rtre)
= Cuxhaven
= Darmstadt
Der. = Derby
Die. = Dieppe (*djepp*)
Dor. = Dordrecht
Dort. = Dortmund
Dou. = Douai (*dué*)
Dov. = Dover (*dóvr*)
Du. = Dudley (*dödli*)
Dü. = Dünkirchen
Düs. = **Düsseldorf**
E. = Eidam
Elb. = **Elberfeld**
Em. = Emden
Ess. = **Essen**
Féc. = Fécamp (*fekan*)

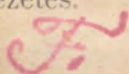
Fol. = Folkestone (*fókszt*)
Fr. = **Frankfurt**
Gie. = Giessen
Gl. = Gladbach v. München-
Gladbach
Glou. = Gloucester (*fgloszter*)
Gr. = Greenwich (*grinics*)
Grim. = Grimsby
Gro. = Groningen
Gt. = **Gent** vagy **Gand**
H. = Huddersfield
(höddersfield)
Ha. = **Hamburg**
Haar. = Haarlem
Han. = Hanau (Német.)
Han. = Harlingen (Német-
alföld)
Hamm. = Hamm
Hann. = **Hannovera**
Harb. = Harburg
Harw. = Harwich (*harrics*)
Has. = Hastings (*hésztingsz*)
Hav. = **Le Havre** (*tő ávr*)
Hg. = **Hága**
Hei. = Heidelberg
Hel. = Helder
Her. = Hertogenbosch
Here. = Hereford (*herförd*)
Hu. = **Hull** (*höll*)
Ips. = Ipswich (*ipszics*)
Ka. = Kassel
Ki Ly. = Kings Lynn
Kob. = Koblenz
Kö. = **Köln** v. **Cöln**
Kr. = Krefeld
Lea. = Leamington (*lemingtn*)
Lee. = **Leeds** (*lidsz*)
Lei. = **Leicester** (*lesztr*)
Leu. = Leeuwarden
Ley. = Leyden
Lil. = **Lille** (*lil*)
Lin. = **Lincoln** (*linkön*)
Liv. = **Liverpool** (*liverpül*)
Lon. = **London**
Lou. = Louvain (*lucén*)
Lu. = Luton (*ljútn*)
Lwl. = Ludwigshafen
Lü. = **Lüttich**
Lux. = Luxemburg
Ma. = **Manchester**
(mencsztr)
Macc. = Macclesfield
(mekkelszfild)
Man. = Mannheim
Me. = Mecheln v. Malines
(mulen)
Min. = **Minden**
Mo. = Mons v. Bergen
Ms. = Maasstricht
Mü. = Münster
Mz. = Mainz
N. = Newhaven (*n*)

Na. = Namur (*namür*)
New. = Newport (*nyúport*)
Nim. = Nijmegen
Nort. = Northampton
(norszemptn)
Norw. = Norwich (*norrics*)
No. = **Nottingham** (*nottingham*)
Off. = Offenbach
Ol. = Oldenburg
Old. = Oldham (*öldhem*)
Os. = **Ostende**
Osn. = Osnabrück
Oxf. = Oxford
Poo. = Poole (*pül*)
Port. = Portsmouth
(portszmösz)
R. = Roubaix (*rubé*)
Re. = Reddich (*reddics*)
Rea. = Reading (*réding*)
Rem. = Remscheid
Ro. = **Rotterdam**
Rou. = Rouen (*ruén*)
Sa. = **Salford** (*szelförd*)
Sal. = Salisbury (*szálszböri*)
Sed. = **Sedan**
Sh. = **Sheffield** (*seffild*)
Shre. = Shrewsbury
(szószbóri)
So. = Solingen
Sou. = Southampton
(szauszemtn)
Sp. = Speyer
S. Qu. = St. Quentin
(szenkantn)
Staf. = Stafford (*sztefförd*)
Strat. = Stratford (*sztrétförd*)
Sto. = Stoke upon Trent
(sztók ópon trent)
To. = Tournay (*turné*)
Tri. = Trier
Trou. = Trouville (*truvill*)
Ut. = Utrecht
Val. = Valenciennes
(calanszién)
Ven. = Venlo
Ver. = Verviers (*vereje*)
Vlis. = Vlissingen
W. = Woolwich (*cullics*)
Wa. = Walsall (*walszell*)
War. = Warwick (*uarrik*)
We. = Wesel
Wey. = Weymouth (*uémösz*)
Wies. = Wiesbaden
Wh. = Wolverhampton
(culkerhemptn)
Wil. = Wilhelmshaven
Win. = Winchester
(uincszter)
Wind. = Windsor (*uinször*)
Wor. = Worcester (*vuszter*)
Yar. = Yarmouth (*jarmösz*)
W. = Zwolle

Hollandiában a föld nagyon termékeny, a földművelés kitünő. A hollandusok nagyobbára kereskedelmi növényeket (dohányt, lent, kendert, virághagymákat és takarmánfüveket) termesztnek, mert ezek jobban jövedelmeznek; gabonát inkább máshonnan vesznek. A Rhein hajózható ágazatai, a benyúló tengeröblök, csatornák, vasútak nagyban emelték Hollandiában a forgalmat, virágzóvá tették a hajózást és a kereskedelmet, mi által gazdaggá lett és nagyterjedelmű gyarmatokat is szerzett magának ez az élelmes kis nemzet.

A hollandok germán eredetűek, vallásra nézve róm. katolikusok és protestánsok.

Az ország legnagyobb városa *Amsterdam* (430,000 l.), tőzeges területen czölöpökön épült. Legjelentékenyebb a kávéval és dohánynyal való kereskedése és gyémántkőszőrülése. A királyság fővárosa *Haag* (185,000 lak.). Jelentékenyebb városok még *Rotterdam*, mely kereskedelméről, *Utrecht*, mely egyeteméről és *Haarlem*, mely virágtenyésztéséről nevezetes.

9. Belgium.

Hollandiától délnyugatra van *Belgium* királyság. Északi és nyugati része alföld, a délkeleti részét az *Ardenek* fensíkja foglalja el. Nyugat felől mesterséges gátak védik a tenger ellen.

Hajózható folyói a *Maas* és a *Schelde*. Ezenkívül számos csatorna és igen sűrű vasúti hálózat közvetíti a forgalmat Franciaország, Hollandia, Németország és a tenger felé.

Belgium földje nagyon termékeny; földművelése virágzó. Gabonát oly sokat termelnek, hogy kivitelre is jut belőle, habár Belgium Európa egyik legsűrűbben lakott vidéke. Az ország déli részében rendkívül gazdag kőszéntelepek és vasbányák vannak. Ez a körülmény pedig nagyon előmozdította Belgiumban az ipar fejlődését. Európában ipar dolgában Angolország után Belgium jutott legelőre. Vászon szövése, posztó-, üveg-, gép- és fegyvergyártása világhírű.

A lakosság felerészben francia (vallon), felerészben pedig germán (flamand) eredetű. Hivatalos nyelve a francia. Vallásra nézve nagyobbára róm. katolikusok.

Az ország fővárosa a szép *Bruxelles*,* mely világhírű

* Olv. Brüsszel.

csipkéről is nevezetes. Nagy városok még *Anvers*, *Gand*, melynek gyapotszövő gyáraiban mintegy 65,000 munkás dolgozik, és *Liège*¹ (Lüttich), mely gép- és fegyvergyártásáról nevezetes. *Ostende* a tenger mellett, *Spaa*² az Ardenákban híres fürdőhelyek.

10. Angolország (Anglia).

Belgiumtól északnyugatra a tengerben két nagy (Nagy-Britannia és Írland)³ és több kis szigeten van *Angolország* királyság. Angolország a *Nagy-Britannia* déli felén levő Angol-, az északi felén levő Skót- és az *Ir-szigeten* levő Ir-királyságból alakult állam, melynek közös kormánya és uralkodója van.

Nagy-Britanniát Írland-szigetétől az *Ir-tenger* választja el. Anglia partjait mindenütt öblök és széles folyótorkolatok szagatják meg. Ezek az öblök és folyótorkolatok pedig a legnagyobb tengeri hajók részére is alkalmas kikötő helyek.

Anglia felszíne részben hegyes, részben lapályos. Nagy-Britannia szigetén a *Cheviot* (Csevjött) határhegység Angol- és Skótország között. Ettől északra a *Grampians* (Grempiensz) és az *Északnyugati-Highlands*,⁴ délre a *Pennin- és Cambrian-hegység* (Kembrien), továbbá a *Cornwallisi-* (Kornualliszi), Írelandon pedig a *Donegal*-⁵ és a *Wicklow-hegység*⁶ a jelentékenyebbek.

Folyóvizei rövidek ugyan, de bővízüek és a tenger dagálya idejében a nagy hajókat is elbírják. A keleti parton a *Thames* (Temsz), az *Ouse* (Áuz), *Humber* (Hamber), *Tyne* (Tain) és a *Tay* (Te), a nyugati parton a *Clyde* (Klaid) és a *Severn*, Írland-szigeten a *Shannon* (Sennan) a kiválóbbak. A partokat és a folyókat számos csatorna köti össze egymással.

Anglia éghajlata enyhe, a mit a Golf nevű meleg tengeráramlatnak köszönhet. Egy másik jellemző sajátysága az itteni éghajlatnak, hogy igen gyakran ködös, s e miatt

¹ Olv. Liezs.

² Liégetől délkeletre.

³ Olv. Írland.

⁴ Hájlandsz = magas felföld.

⁵ Donnigál.

⁶ Olv. Vikló.

Nagy-Britannia és Írország.

Nagy-Brittania és Írország.

<i>Ab.</i> = Aberdeen (<i>elberdin</i>)	<i>Dor.</i> = Dover (<i>dórr</i>)	<i>Liv.</i> = Liverpool (<i>liverpúl</i>)
<i>Bel.</i> = Belfast (<i>belfeszt</i>)	<i>Dub.</i> = Dublin (<i>döblin</i>)	<i>Lon.</i> = London (<i>londn</i>)
<i>Bir.</i> = Birmingham (<i>börmingham</i>)	<i>Dun.</i> = Dundee (<i>döndi</i>)	<i>Ma.</i> = Manchester (<i>mencsesztr</i>)
<i>Bou.</i> = Boulogne (<i>bulony</i>)	<i>Ed.</i> = Edinburgh	<i>N.</i> = Newhaven (<i>nyá-hén</i>)
<i>Br.</i> = Bradford (<i>bredförd</i>)	<i>Fol.</i> = Folkestone (<i>föksztn</i>)	<i>New.</i> = Newcastle (<i>nyúkaszl</i>)
<i>Bri.</i> = Bristol (<i>brisztl</i>)	<i>Gl.</i> = Glasgow (<i>glaszgo</i>)	<i>No.</i> = Nottingham (<i>nottingham</i>)
<i>Brig.</i> = Brighton (<i>brejtn</i>)	<i>Gr.</i> = Greenwich (<i>grinics</i>)	<i>Ply.</i> = Plymouth (<i>plimmösz</i>)
<i>Ca</i> = Cardiff	<i>H.</i> = Hull (<i>höll</i>)	<i>Port.</i> = Portsmouth (<i>portszmösz</i>)
<i>Cal.</i> = Calais (<i>kalé</i>)	<i>Har.</i> = Harwich (<i>harrics</i>)	<i>Sa.</i> = Salford (<i>szelförd</i>)
<i>Cher.</i> = Cherbourg (<i>serbúr</i>)	<i>Hav.</i> = Le Havre (<i>lő ácr</i>)	<i>Sh.</i> = Sheffield (<i>seffíld</i>)
<i>Cork.</i> = Cork	<i>Lee.</i> = Leeds (<i>lidsz</i>)	<i>Sou.</i> = Southampton (<i>szauszemtn</i>)
<i>Dev.</i> = Devonport (<i>devnport</i>)	<i>Lei.</i> = Leicester (<i>lesztr</i>)	<i>Sto.</i> = Stoke upon Trent (<i>sztók öpon-trent</i>)
	<i>L.</i> = Leith (<i>lész</i>)	

Londonban és a többi nagy városokban sokszor nappal is égnek a lámpák. Skóczia északi vidéke már zord és télen át rendkívül hideg.

Az ország termékeny földjét mintaszerűen művelik ugyan, a lakosság főjövedelmét mégis az ipar és kereskedelem adja. A bányászat különösen sok vasat és kősenet szolgáltat. Kősenet többet bányásznak ki Angliában, mint Európa többi országaiban együttvéve. Angliának legkitünőbb vas- és aczéliparja, posztó-, vászon-, bőr- és szappangyártása.

A lakosság nagy része germán eredetű. A ir nép róm. kath., az angol anglikán-protestáns vallású. Az angolok igen művelt emberek, a kik főképen a természettudományokban tűnnek ki.

Az ország fővárosa *London*. Ez a legnagyobb város az egész világon. Lakosainak száma $5\frac{1}{2}$ millió. Ennek a városnak tehát egymagában annyi lakosa van, mint egész Romániának, és több, mint sok más kis országnak. Óriási forgalmát földalatti és földfölötti vasútak is közvetítik. Világhírű muzeuma a *British-Museum*, melynek igen gazdag könyv- és képtára, valamint egyéb ritkaságokból álló gyűjteményei vannak.

Nagy és élénk forgalmú városok még *Oxford*, *Brighton* (Brájt), *Portsmouth* (Portszmötsz), *Birmingham* (Berrminghem), *Bristol*, *Liverpool* (Livrpül), *Manchester* (Mancseszter), *Hull* (Höll), *Newcastle* (Nyúkaszl), *Edinburg* (Edinbörö), *Glasgow* (Glaszgó), *Dublin* (Döblin) stb.

A kopár és zord *Hebrid-szigetek* Skócziahoz tartoznak. Ezek között *Staffa*-szigeten van a bazalt oszlopos *Fingal-barlang*, melyet évenként sok idegen szokott megnézni. Angliához tartoznak az *Orkney*- és a *Shetlandi*-szigetek is.

Anglia Európának legműveltebb és leggazdagabb országa. Gazdagságát műveltségén és virágzó iparán kívül annak köszönheti, hogy mindenütt gyarmatokat hódított magának és ezáltal a tengeri közlekedés és kereskedelem ura lett a egész világon. Anglia valamivel kisebb mint Magyarország^z de gyarmatai folytán háromszor akkora területen uralkodik, mint egész Európa.

11. Franciaország.

Belgiumtól délre terül el *Franciaország*, melynek keleten a *Vogesek* (Vogézek), a *Jura-hegység* és az Alpok,

délen a *Lyoni-öböl* és a *Pireneusok*, nyugaton a *Vyscayai-öböl* és a *La Manche-csatorna*¹ a természetes határai.

A La Manche-csatorna északkeleti részéből Francia- és Angolország között a *Pas de Calais-szoros*² vezet át az Északi-, vagy Német-tengerbe. Franciaország törzséből nyugaton a *Bretagnei*-³ és a *Normandiai-félsziget* nyúlik be az Atlanti-oczeánba.

Az ország felszíne nagyobbára termékeny lapály. Alföldek, fensíkok és domborok váltakoznak az ország legnagyobb részében. A határszéli hegységeken kívül csak délkeleten fordulnak elő tömegesen hegységek. Ezeket közös néven *Francia Középhegységnek* nevezik. A Francia Középhegység jelentékenyebb szakaszai az *Auvergne* (Overny), a *Cevennek*, *Vivaraïs* (Vivare), *Forez*, *Charolais* (Sarole) és a *Cote d'Or* (Kot-dór). A *Langres* (Lánggré) hegyes, az *Ardennák* és a délkeletre vonuló *Argonne* (Argon) dombos feltérsegek. Jelentékeny terjedelmű dombos vidék van még a Normandiai-félsziget előtt és a Bretagnei-félszigeten is.

Az Ardennákban, az Argonni-erdőben⁴ és Auvergneben gazdag kőszéntelepek fordulnak elő. A mészköves Jura-hegység barlangokban bővelkedik.

Az Alpoknak azt a részét, mely Franciaország területén van, *Nyugati-Alpoknak* nevezik. Ezek három főcsoportra oszlanak. A tengertől a Mont-Viso-ig⁵ van a *Tengeri*-, innen a Mont-Cenis-ig⁶ a *Cottiusi*,⁷ a N.-Sz.-Bernátig a *Graji-Alpok* szakasza. Ebben van a *Mont-Blanc*, mely óriási csúcsaival (4800 m.) és nagyszerű glecsereivel ez egész Alpoknak legfenségebb része.

Folyóvizei közül délen van a *Garonne* (Garonn), melynek torkolatánál levő részét *Gironde*-nak (Zsirond) nevezik. Mellékfolyói a *Lot* (Lo) és a *Dordogne* (Dordony). Az ország közepét szeli át a *Loire* (Loár), északi részében van a *Seine* (Szén) az *Aube* (Ob), *Marne* (Marn) és az *Oise* (Oáz) mellékfolyókkal. Keleten folyik a Szt-Gotthard aljában fakadó *Rhone* (Rón), melybe a *Saone* (Szón), *Isere* (Izér) és a *Durance* (Düránsz) mellékfolyók ömlenek. Kis parti folyók

¹ La Mans.

² Pá dő Kálé.

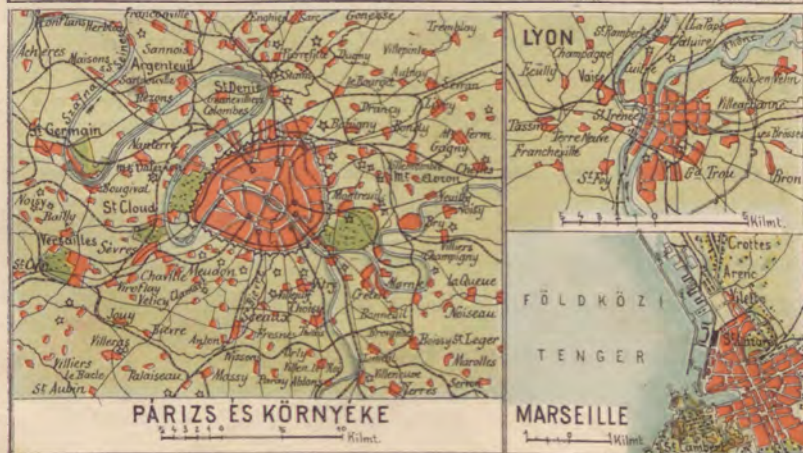
³ Bretányi.

⁴ A Maas bal partja mentében húzódik.

⁵ Mon-Vizo.

⁶ Szeni.

⁷ Kottyiüzi.

Franciaország.

Francziaország.

<i>Aa.</i> = Aachen	<i>Dij.</i> = Dijon (<i>dizson</i>)	<i>Niz.</i> = Nizza v. Nicé (<i>nisz</i>)
<i>Al.</i> = Alençon (<i>alanszón</i>)	<i>Dov.</i> = Dover	<i>Orl.</i> = Orleans (<i>orleán</i>)
<i>Am.</i> = Amiens (<i>amien</i>)	<i>Dü.</i> = Dünkirchen vagy Dunkerque (<i>dönkerk</i>)	<i>PÁ.</i> = Párizs v. Paris (<i>pari</i>)
<i>An.</i> = Andorra (a spanyol határon)	<i>El.</i> = Elbeuf (<i>elbőf</i>)	<i>Ply</i> = Plymouth (<i>plimősz</i>)
<i>An.</i> = Angers (<i>ánzsé</i>)	<i>Gf.</i> = Genf v. Genève (<i>zsőnev</i>)	<i>Po.</i> = Poitiers (<i>poatjé</i>)
<i>Av.</i> = Avignon (<i>avinyon</i>)	<i>Gre.</i> = Grenoble (<i>grönobl</i>)	<i>Port.</i> = Portsmouth (<i>portszmősz</i>)
<i>B.</i> = Bourges (<i>búrzs</i>)	<i>Hav.</i> = Le Havre (<i>lő ávr</i>)	<i>R.</i> = Roubaix (<i>rube</i>)
<i>Ba.</i> = Basel	<i>Ka.</i> = Karlsruhe	<i>Re.</i> = Rennes (<i>renn</i>)
<i>Bc.</i> = Bern	<i>L.</i> = London	<i>Rei.</i> = Reims (<i>rensz</i>)
<i>Bes.</i> = Besançon (<i>bőzanszon</i>)	<i>Lan.</i> = Langres (<i>lángrr</i>)	<i>Ro.</i> = Rochefort (<i>rosfór</i>)
<i>Bez.</i> = Beziers (<i>bezié</i>)	<i>La R.</i> = La Rochelle (<i>la rosell</i>)	<i>Rou.</i> = Rouen (<i>ruá</i>)
<i>Bor.</i> = Bordeaux (<i>bordó</i>)	<i>Li.</i> = Limoges (<i>limózs</i>)	<i>S. E.</i> = St. Etienne (<i>szent etjen</i>)
<i>Bou.</i> = Boulogne (<i>bulony</i>)	<i>Lil.</i> = Lille (<i>lil</i>)	<i>Se.</i> = Sedan
<i>BR.</i> = Brüsszel v. Bruxelles (<i>brüsszel és brükszel</i>)	<i>L. M.</i> = Le Mans (<i>lő man</i>)	<i>S. Se.</i> = San Sebastian
<i>Br.</i> = Brest	<i>Luxemb.</i> = Luxemburg	<i>St. N.</i> = Saint Nazaire (<i>szén nazer</i>)
<i>Brig.</i> = Brighton (<i>brejtn</i>)	<i>Ly.</i> = Lyon	<i>Str.</i> = Strassburg
<i>Cal.</i> = Calais (<i>kalé</i>)	<i>M.</i> = Montpellier (<i>monpeljé</i>)	<i>T.</i> = Tours (<i>túr</i>)
<i>Ce.</i> = Cette (<i>szett</i>)	<i>Ma.</i> = Marseille (<i>marszej</i>)	<i>Tou.</i> = Toulon (<i>tulon</i>)
<i>Che</i> = Cherbourg (<i>serbúr</i>)	<i>Me.</i> = Metz	<i>Toul.</i> = Toulouse (<i>tulúz</i>)
<i>Cle.</i> = Clermont (<i>klermon</i>)	<i>Müh.</i> = Mülhausen	<i>Tro.</i> = Troyes (<i>troá</i>)
<i>Co.</i> = Cognac (<i>konyak</i>)	<i>Na.</i> = Nantes (<i>nánt</i>)	<i>Val.</i> = Valenciennes (<i>calanszien</i>)
<i>Cr.</i> = Creuzot (<i>krőzó</i>)	<i>Nan.</i> = Nancy (<i>nánszi</i>)	<i>Ver.</i> = Versailles (<i>verszój</i>)
<i>Dev.</i> = Devonport (<i>devnport</i>)	<i>Nim.</i> = Nimes (<i>ním</i>)	

délen az *Adour* (Adúr) és az *Aude** (Ód), nyugaton a *Charrente* (Sáránt), mely *Rocheport* (Rosfor) városánál ömlik a tengerbe. Franciaország területén erednek a *Maas*, *Schelde* és *Mozel* (Meuse) is.

Jelentékenyebb csatornái között a *Canal du Midi* (Kánál dü Midi = déli csatorna) Toulouse (Tulúz) városától keletre tart és a Garonne és Aude útján az Atlanti-oczeánt összeköti a Földközi-tengerrel; a középponti csatorna vagy *Canal du Centre* (Kánál dü Szántr) Chalon városánál indul ki és a Cote d'Or déli aljában haladva a Saont a Loire-ral, az *Orleansi-csatorna* pedig a Loire-t a Seine-nel köti össze.

Franciaország égalja egyenletesen szelid. Földjének legnagyobb része termékeny. A francziák sok jó bort termelnek; a champagni (sámpányi), burgundi és a bordeauxi (bordói) borok világhírűek. Buzatermelésök azonban nem elégséges, s így tehát a hiányzó búzát és lisztet máshonnan (nagy részben tőlünk) szerzik be.

A lakosok francziák, udvarias, finom emberek; vallásra nézve római katolikusok. Bretagneban nagy részben bretonok laknak. A francia, angol és a német nyelv világnyelvek, mert a világ minden részében lehet a művelt emberek között olyanokat találni, a kik tudnak ezeken a nyelveken beszélni.

Ipar dolgában csínosság és izlés jellemzi a francziákat, a kiknek majdnem egy negyedrésze iparos. A francia játékszerekből, dísz- és divatárúkból, a világhírű lyoni seilyemből, a sévresi porcellánedényekből és fényűzési cikkekéből Franciaországnak rendkívül nagy haszna van.

Franciaország köztársaság. Uralkodója nincs, az ország ügyeit a nemzet akarata szerint egy elnök igazgatja, a kit hét-hét évre választanak meg.

Városai között első helyen áll *Páris* (Pári), az ország fővárosa. Lakosainak száma 3 millió. Páris Európa legszebb városa, a művészeti élet középpontja. Páris divatját az egész művelt világ követi. Pompás utczáin rendkívül élénk a közlekedés. Legrégibb része a *Cité* (Szité), a hol legrégebb a nagy Notre-Dame (Notr-Dám = Mi-Asszonyunk) székesegyháza. Párist évenként rendkívül sok idegen látogatja meg nevezetességeiért. Közelében van *Versailles* (Verszály), mely gyönyörű kastélyáról és műkertjéről nevezetes.

Jelentékeny nagy városok még *Rouen* (Ruán), *Le Havre*,

* Narbonne városától egy kissé keletre ömlik a Lyoni-öbölbe.

nagy kereskedelmi, *Cherbourg* (Serburg) és *Brest* (Bres) pedig hadi kikötők. A Loire mellett *Nantes* (Nánt) és *Orleans* (Orleán), a Garonne mellett *Bordeaux* (Bordó) és *Toulouse* (Tulúz), északi részében *Lille* (Lill) és *Reims*, a keletiben *Dijon* (Dizson), *Lyon*, *St.-Etienne* (Szán-Etyien) és *Avignon*

Páris: A Concorde-tér.

(Avinyon), a Földközi-tenger mellett *Marseille* (Marszely), *Toulon* (Tulón) és *Nice* (Nisz = Nizza) a legjelentékenyebb városok.

Az egész ország területén Nice-nek van a legenyhébb éghajlata, azért sok beteg tüdejű ember szokott ide jönni, hogy enyhülést találjon.

Nice közelében van a piczi **Monaco** fejedelemség, melynek *Monte-Carlo* a főhelye.

Franciaországhoz tartozik *Corsica* szigete is. Főhelye *Ajaccio* (Ajácscsó), a hol a nagy *Napoleon*, a francziák első császára született. Ezen kívül még terjedelmes birtokaik vannak a francziáknak a világ minden részében.

12. Spanyolország és Portugália.

Spanyolország királyság a Pireneusi-félszigeten terül el. Északon Franciaországtól a *Pireneus-hegység* választja el, nyugaton Portugálországtól, a többi szélein az Atlanti-oczeán és a Földközi-tenger határolja. Déli része közel esik Afrikához. Itt a *Gibraltari-szoros* vezet át az Atlanti-oczeánból a Földközi-tengerbe.

A Pyreneusi-félsziget.

Pyrenéi-félsziget.

†Ali. = Alicante (<i>alikante</i>)	Gra. = Granada	Sal. = Salamanca (<i>szalamanka</i>)
†Alm. = Almaden	Hu. = Huelva (<i>uelva</i>)	
†Alme. = Almeria	Ja. = Jaen (<i>chaen</i>)	San. = Santander
†An. = Andorra	Jer. = Jerez (<i>cherész</i>)	Se. = Setubal
†Ar. = Aranjuez (<i>aranchuéz</i>)	Le. = Lerida	Sev. = Sevilla (<i>szevilya</i>)
†Ba. = Badajoz (<i>badachósz</i>)	Li. = Lisszabon vagy Lisboa	S. Seb. = San Sebastian
†Bar. = Barcelona (<i>barszelona</i>)		
†Bil. = Bilbao	Lo. = Lorca	T. = Tanger v. Tandzser
†Bu. = Burgos	Ma. = Madrid (spanyol)	Tar. = Tarragona
†Ca. = Cadiz (<i>kádiz</i>)	Ma. = Marseille (francia) (<i>marszej</i>)	Tol. = Toledo
†Car. = Cartagena		Tou. = Toulouse (<i>tulúz</i>)
Ce. = Ceuta (<i>szeuta</i>)	Mal. = Malaga	Val. = Valencia (<i>valenszia</i>)
	Mi. = Minas de Rio Tinto	
Co. = Coruña (<i>korunya</i>)	Mur. = Murcia (<i>murszia</i>)	Vall. = Valladolid (<i>valyadolid</i>)
Cor. = Cordoba	Op. = Oporto v. Porto	
Gi. = Gibraltar (délen)	P. = Palma (Mallorca)	Vi. = Vitoria
Gi. = Gijon (északon) (<i>gichon</i>)	Pa. = Pamplona	Zar. = Zaragoza.

A Pireneusi-félsziget nagy része hegyes felföld és fensík. Északon van a Pireneus-hegység, melynek legmagasabb része a *Maladetta* (3404 m.). A Pireneus-hegységtől nyugatra van a *Cantabriai*-, délnyugatra pedig az *Iberiai-hegység*. A félsziget közepén nyugatról északkelet felé vonul a *Castiliai Választó-hegység*, melynek a *Sierra de Estrella*, *S. de Gata*, *S. de Gredos* és a *S. de Guadaramma* a részei. A Guadiana és a Guadalquivir folyók között a *S. Morena*, a déli szélén a *S. Nevada* hegysége emelkedik. Ebben a

A Sierra Nevada. (Spanyolországban.)

hegységben van a félsziget legmagasabb hegye a *Mulhacen* (3500 m.). Az ország középső részét a *Castiliai-fensík* foglalja el. Ezt a Castiliai Választó-hegység két részre osztja. Az északi rész az *Ó-Castiliai*-, a déli az *Új-Castiliai-fensík*. Az Ebro völgyében az *Aragoniai*-, a Guadalquivir völgyében az *Andalusiai-lapály* terül el.

A félsziget jelentékenyebb folyóvizei közül az *Ebro*, a *Jucar* és a *Segura* a Földközi-tengerbe, a *Guadalquivir*, *Guadiana*, *Tejo*, *Douro* és a *Minho* az Atlanti-oczeánba ömlenek. Mivel vízben szűkölködnek, hajózásra csupán a nagyobbaknak a torkolatuknál levő részök alkalmas.

A félsziget a mérsékelt égöv alatt fekszik ugyan, mindazonáltal itt már nagy a hőség. A magasabb hegyek között

azonban hűvösebb a levegő, mint a völgylapályokban és a fensíkokon, sőt a legmagasabb csúcsokat az év nagy részén át hó fedi.

A talaj a fensíkokon és az Aragoniai-lapályon terméketlen, vízben szegény sivatag. De vannak nagyon termékeny vidékek is. Legtermékenyebb a bájos Andalusia, a hol datolyapálma-erdők, nagy terjedelmű czukornád- és pamutültetvények is vannak.

Spanyolországban a földművelés, ipar és kereskedelem el van hanyagolva. Ugyanezt mondhatjuk a bányászatról is, habár hegységei ásványokban gazdagok. A spanyolok

A Tejő torkolata Lisboanál.

csupán a szőlőművelésre fordítanak nagyobb gondot. Boraik közül világhírűek a malagai, xeresi, andalusiai, murciai és a valenciai borok. Fő kiviteli czikkeik a rizs, kukoricza, gabona, bor, malagaszőlő és a parafa.

A lakosok spanyolok, hazaszerető, bátor és becsületes emberek, de egyúttal gőgösek és boszúvágyóak is. Legkedvesebb mulatságuk a bikaviadal és a nemzeti táncz. Vallásra nézve római katolikusok.

Az ország fővárosa *Madrid*. Igen szép város. Királyi palotája egész Európában a legszebbek közé tartozik; képtára oly gazdag, hogy hozzá hasonlót nem igen lehet találni. Tőle északra *Valladolid*, az Ebro mellett *Zaragoza*, a Segura mellett *Murcia*, Andaluziában *Cordoba* és *Sevilla*,

a Sierra Nevada vidékén *Lorca*, *Granada* és *Jerez* (Xeres), a tengerpartokon *Barcelona*, *Valencia*, *Cartagena* és *Cádiz* a legjelentékenyebb városok. Granada mór építészeti emlékeiről (a fennmaradt Alhambra nevű kastélyáról), Cordoba bőrgyártásáról (kordován-bőr), Malaga szőlőjéről nevezetesek. A Sierra Morenában *Almaden* közelében vannak Európában a leggazdagabb higany (kéneső) bányák. A Földközi-tenger bejáratánál *Gibraltar* erősség az angolok birtoka.

Spanyolországhoz tartoznak a gyönyörű és termékeny *Baleari-szigetek* is.

Spanyolországtól nyugatra van *Portugália* királyság. Lakói portugálok, a kik nyelvre, szokásokra és nemzeti tulajdonságaikra nézve is nagyon hasonlítanak a spanyolokhoz. A portugálok is róm. katolikusok.

Fővárosuk *Lisboa* (250,000 l.). Jelentékeny városok még *Coimbra* és *Porto*, a híres portói borok fő kiviteli helye.

Régebben úgy Spanyolorzágnak, mint Portugáliának a tengeren túl nagykiterjedésű birtokai voltak, de már majdnem mind elvesztették.

A Pireneusokban parányi kis területen van **Andora** köztársaság.

feleltet 13. Svájc.

Svájc szövetséges köztársaság Németország, Ausztria, Olasz- és Franciaország között fekszik. Északnyugati része a *Svájczy-fensíkot* és a barlangokban gazdag *Jura* mészkőhegységet foglalja magában, a délkeleti nagyobb felében az Alpok legtömegesebb és legmagasabb hegyei emelkednek.

Az Alpoknak azt a szakaszát, mely a N.-Sz.-Bernát-hágótól a Brenner-hágóig terjed, *Középponti-Alpoknak* nevezik. A Középponti-Alpok több csoportra oszlanak. Az egyes csoportoknak külön-külön nevök is van. Legmagasabb hegyek a svájczy Alpokban a *Monte-Rosa* (4638 m.), *Matterhorn*,¹ a *Finsteraarhorn* (4275 m.), a *Jungfrau*, *Mönch*, (*Schreckhorn*)² és a *Szt-Gotthard*.³ A Szt-Gotthard aljában számos folyó ered. Alatta van a világ leghosszabb alagútja, melyen vasút vezet át Svájczból Olaszországba. A Rhone völgyéből a *N.-Szt-Bernát-hágó* a Dora Baltea

¹ Az előbbtől egy kissé északnyugatra.

² Mind a három az Aar és a Rhone forrásvidéke között.

³ A Rhein forrásánál, az előbbiektől keletre.

völgyébe, a *Simplon*-szoros a Lago Maggiore (Lago Madzsore) tavához, a Rhein völgyéből pedig a *Splügen-hágó* a Lago di Como tavához vezet át.)

Svájc jelentékenyebb folyóvizei, a *Rhone*, az *Aar*, *Reus*, a *Rhein* és a *Ticino*.

Az Alpok főgerinczét északnyugat és dél felől számos kisebb-nagyobb hegyi tó övezi. Az északnyugati öv tavaihoz tartoznak a Genfi-, a Neuchateli- (Nösáteli-), Bieli-, Thuni-, Vierwaldstätti-, Zürichi- és a Boden-tó. A déli öv

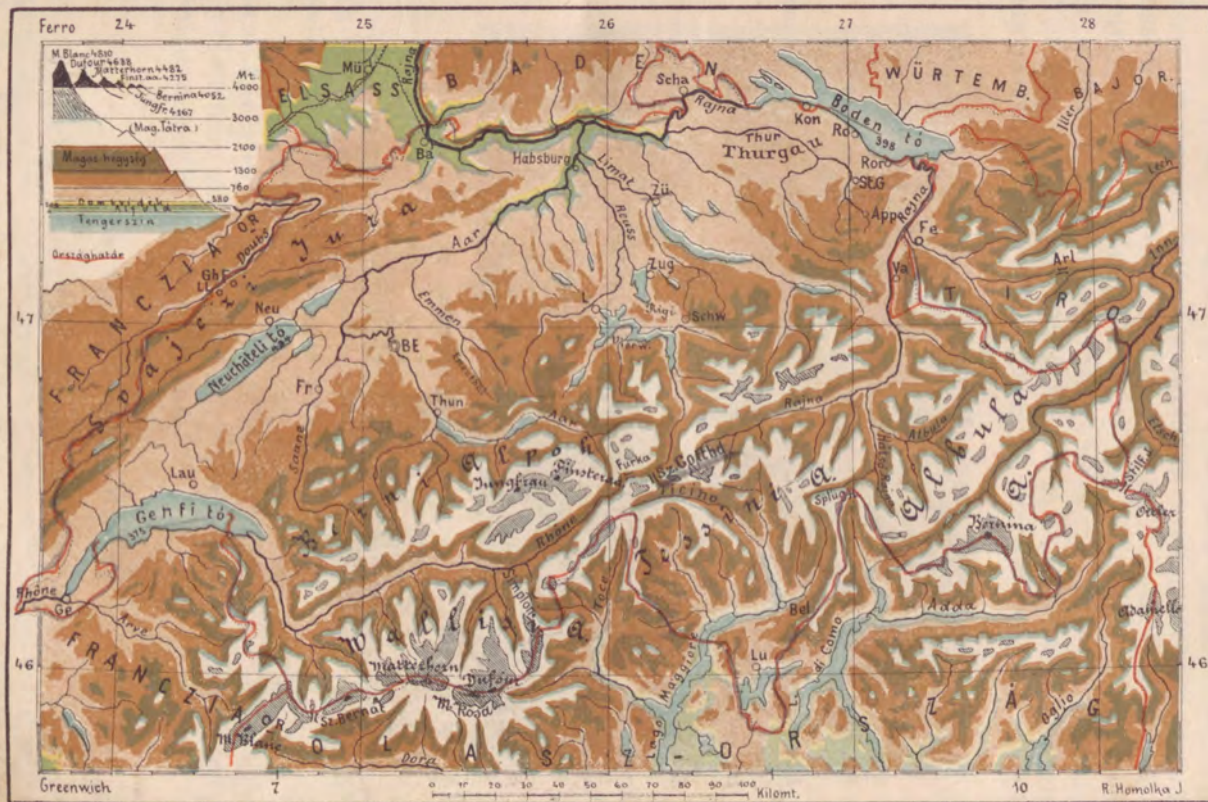
A Matterhorn.

legnagyobb tavai a Lago Maggiore, L. di Como, L. d'Iseo és a Garda-tó. Ezek azonban — a L. Maggiore északi részének kivételével — mind Olaszország területén vannak. A Genfi-tón a Rhone, a Thuni-tón az Aar, a Vierwaldstätti-tón a Reus, a Zürichi-tón a Limmat, a Bodentón a Rhein, a Lago Maggioron a Ticino, a Comon az Adda, L. d'Iseon az Oglio, a Garda-tón pedig a Mincio folyik által.

Svájc a világ legváltozatosabb vadregényes vidéke. Éghajlata zord, hegyi. Az alacsonyabb helyeken gazdag erdőségek és gyümölcsösök díszlenek, fent azonban, a magasban, nyáron át sem olvad el a hó, azért a növényzet itt nagyon silány. A csúcsok teljesen kopárak. Az Alpok magas hegyei között télen át igen veszedelmesek az alázuhanó hógörgetegek vagy *lavinák*. Az Alpokban főképen sok zerge, havasi morgia és sas tanyázik.

Svájcban a földművelés jelentéktelen. Gabonát máshonnan kell beszerezniök; az ipar és az állattenyésztés azonban igen virágzó. Fő kiviteli czikkeik a szövött árúk, órák, ékszerek, physikai eszközök és a sajt. Ezeken kívül a népnek nagy jövedelmi forrása van abból is, hogy Svájcot nyáron át minden évben igen sok idegen keresi fel.

A lakosok részben francziák, részben olaszok és né-

Svájcz.

Svájcz.

App. = Appenzell

Arl. = Arlberg hágó

Ba. = Basel

BE. = Bern

Bel. = Bellinzona

Ch. F. = Chaux de Fonds
(sódfond)

Fe. = Feldkirch

Fr. = Freiburg

Ge. = Genf v. Genève
(zsőner)

Habsb. = Habsburg

Kon. = Konstanz

L. = Luzern

Lau. = Lausanne (lozan)

L. L. = Le Locle (lölokl)

Lu. = Lugano

Mü. = Mülhausen

Neu. = Neuchâtel (nősatel)

Ro. = Romanshorn

Ror. = Rorschach

Scha. = Schaffhausen

Schw. = Schwyz

St.-G. = St.-Gallen

Thun = Thun

Va. = Vaduz

Zug = Zug.

Zü. = Zürich

metek; vallásra nézve római katolikusok és reformátusok.*

Az ország fővárosa és a szövetségi tanács székhelye *Bern*, az Aar mellett. Kereskedelmi szempontokból legfontosabb város *Basel* a Rhein mellett, szépségre nézve első helyen áll *Genf*. Genfnek arany- és ezüstárúi, óragyártása és ékszerei világhírűek. Óragyártásáról híres *Neuchatel* (Neuenburg) is. *Zürich* műegyeteméről, *Schaffhausen* a Rhein nagyszerű vízeséséről nevezetes. A Vierwaldstätti-tó mellett

A Jungfrau, Interlaken felől.

a szép *Luzern*, a Genfi-tónál *Lausanne* (Lozán) városok, a Thuni- és a vele összeköttetésben levő Brienzi-tó között pedig *Interlaken* falú híres nyaralóhelyek.

A Zürichi-tótól keletre a Rhein jobb partján van a piczi **Lichtenstein** hercegség, melynek *Vaduz* a főhelye. Lichtenstein Ausztria vámterületéhez tartozik és Ausztria védelme alá is van rendelve.

14. Olaszország (Itália).

Svájctól délre van *Olaszország* királyság, mely az egész *Appennin-félszigetre* és a szomszédos szigetekre terjed ki. Az *Appennin-félsziget* déli része két kisebb félszigetben,

* Helvét hitvallásúak (Helvécia).

a *Kalabriai-* és az *Apuliai-félszigetben* végződik. A szigetek közül Olaszországhoz tartoznak a toskanai part közelében az *Elba* csoportja, a Nápolyi-öböl mellett *Ischia* és *Capri*, délen a *Lipári-szigetek*, *Sicilia*, (az *Egadi-szigetek*) és *Sardinia*. *Corsica* a francziáké, *Malta* az angoloké.

Olaszország partjai nem igen szaggatottak, azért kevesebb alkalmas kikötője van, mint a Balkán-félszigetnek.

Az ország területének nagy része hegyes. Hegységei az *Alpok* és az *Appenninek*. Az Appenninekben meg szokták különböztetni az *Északi*-,* a *Közép*-** és a *Déli-Appenninek*et. Ez utóbbiak a *Messinai-szoroson* túl a sicíliai hegyekben végződnek. A félszigeten legmagasabb hegy a *Gran Sasso* (2921 m.) a Közép-Appenninek *Abruzzok* nevű szakaszában. Napoli (Napolí = Nápoly) mellett a *Vezuv*, *Sicilia* szigetén az *Etna*, a Lipári szigetek egyikén a *Stromboli* működő tűzhányók, melyek gyakori földrengéseket okoznak. Az *Etna* a legmagasabb az egész Appenninekben (3313 m.). Olaszország egyedüli jelentékenyebb síksága a *Pó-lapály*.

Folyóvizei között legnagyobb a *Pó*, melynek jelentékenyebb mellékfolyói balról a *Dora Baltea*, a *Ticino*, *Adda* és az *Oglio*, jobbról a *Tanaro*. A Pó-torkolatától északra ömlenek a Földközi-tengerbe az *Adige* (Adizs = Etsch), a *Brenta* és a *Piave*. A félsziget folyócskái az *Arno*, *Tevere* (Tiber) és a *Volturno*. Állóvizei az alpesi tavakon kívül a *Trasimeno*- és a *Bolsena-tó*.

Olaszország éghajlata mérsékelt; a középső részén azonban enyhébb, mint északon, a déli részében pedig már meleg. Itália éghajlatának a majdnem állandóan derült, tiszta ég ép úgy jellemző sajátága, mint Anglia éghajlatának a gyakori köd.

Földje, főképen a lapályos helyeken, igen termékeny. Főbb terményei a buza, kukorica, rizs, a főzeléknövény és a gyümölcs. Itt azonban már a déli gyümölcs is bőven megterem. Czitrom-, narancs- és olajfákból egész erdők vannak. A földek mesgyéit és dűlőútait leginkább eperfákkal szokták beültetni, a mikre szőlőt futtatnak fel. Selyemtenyésztése a legvirágzóbb egész Európában. Carrarában sok márványt, Elba szigetén sok vasat, Siciliában pedig ként bányásznak. Iparczikkei között legkitünőbb-

* A Tiber (Tevere) forrásvidékéig.

** A Volturno vidékéig.

Olaszország.

Olaszország.

<i>A.</i> = Ancona (Olaszország)	<i>Fi.</i> = Florencz v. Firenze (Olaszország) (<i>firenze</i>)	<i>Rag.</i> = Ragusa
<i>A.</i> = Aquileja (Ausztria)		<i>Re.</i> = Reggio (<i>redzso</i>)
<i>A.</i> = Antivari (Montenegro)	<i>G.</i> = Genua v. Genova (<i>dzenova</i>)	<i>Sa.</i> = Salerno
<i>Aj.</i> = Ajaccio (<i>ajaccso</i>)		
<i>B.</i> = Brescia (<i>bressa</i>)	<i>Gi.</i> = Girgenti (<i>dzsirdzsenti</i>)	<i>Si.</i> = Siracusa
<i>Ba.</i> = Bari	<i>Gr.</i> = Grasse (<i>grassz</i>)	<i>S. M.</i> = San Marino
<i>Bo.</i> = Bologna (<i>Bolonya</i>)	<i>Li.</i> = Livorno	<i>Sp.</i> = Spalato
<i>Bri.</i> = Brindisi	<i>M.</i> = Mantua v. Mantova	<i>Szk.</i> = Szkutari
<i>Ca.</i> = Catania	<i>Mess.</i> = Messina	<i>T.</i> = Trieszt v. Triest
<i>Car.</i> = Carrara	<i>Mi.</i> = Milano	
<i>Ce.</i> = Czetinje	<i>Mo.</i> = Mosztár	<i>Ta.</i> = Tarento
<i>Cg.</i> = Cagliari (<i>kalyári</i>)	<i>Ná.</i> = Nápoly v. Napoli	<i>To.</i> = Turin v. Torino
<i>Co.</i> = Como	<i>Ni.</i> = Nizza v. Nice (<i>nisz</i>)	<i>Tu.</i> = Tunisz
<i>Com.</i> = Comacchio (<i>komakjo</i>)	<i>Pa.</i> = Palermo	<i>U.</i> = Udine
<i>Op.</i> = Carlopago	<i>Pad.</i> = Padua v. Padova	<i>Ve.</i> = Verona
<i>Cr.</i> = Cremona	<i>Par.</i> = Parma	<i>Vel.</i> = Velenceze v. Venezia (<i>venéczia</i>)
<i>Ct.</i> = Cattaro	<i>Pi.</i> = Pisa (<i>piza</i>)	
<i>D.</i> = Dulcigno (<i>dulcsinyó</i>)	<i>Po.</i> = Pola	<i>Vo.</i> = Volterra
<i>Fi.</i> = Fiume (Magyarország)	<i>R.</i> = Róma	<i>Zá.</i> = Zára
	<i>Ra.</i> = Ravenna	<i>Zg.</i> = Zengg.

Hegyek és hágók rövidítései:

<i>E.</i> = Etna	<i>G. S.</i> = Gran Sasso	<i>M. R.</i> = Monte Rosa
<i>V.</i> = Vezuv	<i>M. Bl.</i> = Montblanc (<i>mönblank</i>)	<i>Trien. A.</i> = Trienti-Alpok.
<i>C. d T.</i> = Col di Tenda		

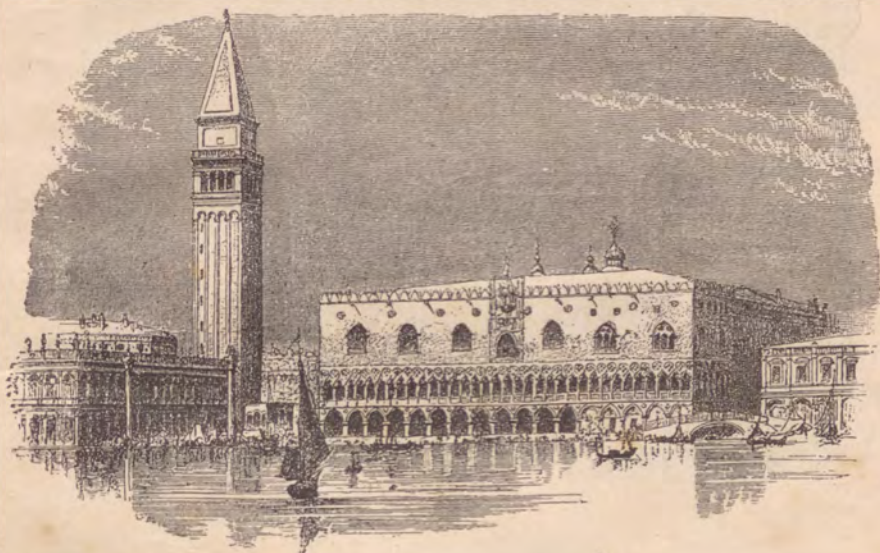
Vizek:

<i>Bol.</i> = Lago di Bolsena	<i>Co.</i> = Lago di Como	<i>Tagl.</i> = Tagliamento (<i>talyamento</i>)
<i>Br.</i> = Brenta	<i>Gar.</i> = Lago di Garda	
<i>Bra.</i> = Lago di Bracciano (<i>braccsáno</i>)	<i>Mag.</i> = Lago Maggiore (<i>madzsore</i>)	<i>Tr.</i> = Lago Trasi-meno.

bek a selyemárúk, keztyűk, hangszerek, szalmakalapok és az üvegárúk.

A lakosok olaszok, vallásra nézve róm. katolikusok. Az olaszoknak sok világhírű művészek volt. A nép északon sokkal jóra valóbb és műveltebb, mint délen. Itt a mellett, hogy tudatlan, még renyhe is (*dolce far niente*), azért sok közte a lazzaroni (naplopó), koldus és rabló.

Az ország fővárosa és a kereszténység fejének, a pápának székhelye *Róma* (457,000 l.), mely egykor a világ leg-

A Doge-palota Velenczében.

hatalmasabb városa volt. Hajdani nagyságáról és dicsőségéről sok régiség tanuskodik. Egy városban sincs annyi műkincs összehalmozva, mint Rómában. Óriási épületei között legnagyobb a Vatican és a Quirinale. Az előbbiben a pápa, az utóbbiban a király lakik. A Vatican tulajdonképen egy óriási palotacsoport, melynek 20 udvara van. Az Angyal-várral egy fedett folyosó köti össze. A Vaticanban van a világ legnagyobb és legszebb temploma, a Szt-Péter-templom. Ezen kívül még vagy 400 templom hirdeti Rómában a keresztény vallás dicsőségét.)

Olaszország többi kitűnő városai nagyobbára északon

vannak. Az Adriai-tenger lagunái* között levő zátonyokon épült *Venezia* (Velence), a tenger királynéja. Hajdan hatalmas köztársaság és a világkereskedelem góczpontja volt. Pazar fényvel és pompával épített régi házai ma már részben üresek; kikötője alkalmatlan, kereskedelmi forgalma jelentéktelen. A nagyszerű külsejű város belső élete évről-évre fogy, a lakosság nagy része az idegen utazók pénzéből él. Venezia keskeny utczái között a mindenfelé szétágazó csatornák teszik a közlekedés fővonalait. Terei között legdíszesebb és legélénkebb a *Szt-Márk-tér* (Piazza di San Marco), a hol az idegen látogatók gyülekezni szoktak. Itt van a város két legszebb és legpompásabb épülete, a Szt.-Márkus-templom és a Doge-palota.**

Genova.

Virágzó városok még északon *Padova*, *Vicensa*, *Verona*, *Mantova*, *Ferrara*, *Bologna* (Bolonya), *Modena*, *Parma*, *Piacenza*, *Cremona*, *Brescia*, *Bergamo*, *Como*, *Milano*, *Pavia*, *Torino*, *Alessandria*, *Genova* és *Spezia*.

Genovának, Olaszország legnagyobb kikötőjének, nagy kereskedelmi forgalma van. Hajdan, mint köztársaság, hatalmas versenytársa volt Veneziának. Milano selyemtenyésztéséről és pompás épületeiről, Cremona hegedűgyártásáról, Speziától keletre *Carrara* márványbányáiról híresek.)

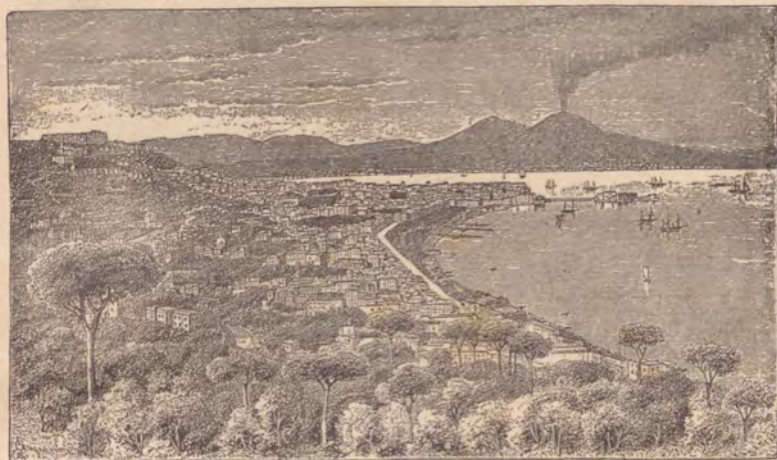
A félszigeten a ferde tornyáról nevezetes *Pisa*, továbbá *Livorno*, *Firenze*, *Ancona*, *Bari*, *Taranto* és *Napoli* (Nápoly),

* Lagunáknak nevezik a tenger azon részeit, melyeket a partnál csak keskeny homoktorlatok választanak el a tenger nagy víztömegétől.

** Doge (olv. dodse) = herceg. Így czimezték Venezia és Genova köztársaságok választott elnökeit.

Sicilia szigetén *Messina*, *Catania* és *Palermo*, Sardinián *Cagliari* és *Sassari* a kiválóbb városok.

Egész Olaszország területén Napoli a legnagyobb város. Lakosainak száma 523,000. Napoli egy tengerből mellett

Nápoly a Vezuvval.

félköralakban épült. Fekvése elragadóan szép. Utczáin azonban igen kellemetlen benyomást tesz a szemlélőre a sok piszkos és rongyos lazzaroni.

A Tevere (Tiber) forrásától egy kissé északkeletre van **San-Marino** piczi köztársasága.

15. Összefoglalás.

Európa az öt világrész között nagyságra nézve a negyedik (10 millió km²). Keleten az Ural-hegység, Ural-folyó és a Kaspi-tenger, délen a Fekete- és a Földközi-tenger, nyugaton az Atlanti-oczeán, északon az Északi-jegestenger határolják. Ezek a tengerek több helyütt mélyen benyomulnak a szárazföldre és tagokra osztják a széleit. A tagolás folytán félszigetek, öblök és szigetek, tenger- és földszorosok keletkeznek. Mivel a tenger és a nagy folyók a hajózás közlekedési útai, a tagolt helyeken, valamint a nagy folyók vidékén könnyű a közlekedés, nagy a forgalom és gyors a közművelődés menete.

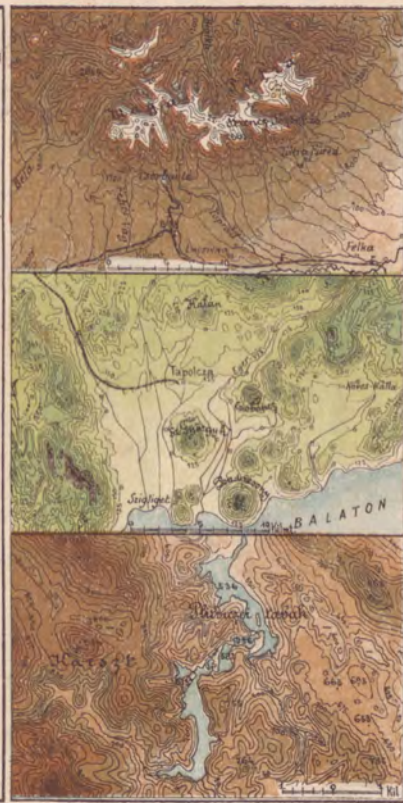
Északon a Kanin- és Kola-félsziget között a Fehér-tenger, nyugaton az Északi- vagy Német-tenger és ennek folytatása, a Keleti-tenger nyit út a szárazföld belsejébe.

Ezeknek a tengereknek a behatolása folytán keletkeztek a Skandináv- és Jydland-félsziget, a Skagerrak, Kattegat, a Nagy- és Kis-Belt és a Szund nevű tengerszorosok, a Botten-, Finn- és a Riga-öblök. Az Északi-tengerből a Kalais-szoros és a La Manche-csatorna vezet át a Vizcayai-öbölbe, a Gibraltári-szoros pedig az Atlanti-oczeánból a Földközi-tengerbe. A La Manche-csatorna és a Vizcayai-öböl között van a kis Normandiai- és a Bretagne-félsziget, az Atlanti-oczeán és a Földközi-tenger között a Pireneusi-, a Földközi-tenger részei, ú. m. a Tirreni- és az Adriai-tenger között az Appennin-, az Adriai- és az Egei-tenger között a Balkán-, az Odessai-öböl és az Azovi-tenger között pedig a Krim-félsziget. A Tirreni-tengerből a Joni-tengerbe a Messinai-szoros, az Egei-tengerből a Marmara-tengerbe a Dardanel-lák-szorosa, innen a Fekete-tengerbe a Boszporusz, a Fekete-tengerből az Azovi-tengerbe a Kercsi-szoros vezet át.

Az Európát környező szigetek közül az Északi-jeges-tengerben vannak a Novalya-Zemlya, Vajgács, a Kolgujev és a Spitzbergák; az Atlanti-oczeánban a Lofotok, Island, a Far-öer, Shetland-, Orkney-, Hebrid- és a Brit-szigetek, a Nagy- és a Kis-Belt szorosoknál a Fynen, a Sjaelland, Lolland, Möen, a Keleti-tengerben a Bornholm, Rügen, Öland, Gotland, Ösel és az Alands-szigetek, a Földközi-tengerben a Pityuzok, Balearok (Malorca, Menorca), Corsica, Sardinia, Elba, a Stromboli-szigetek, Sicilia, Malta, a Dalmát- és Joni-szigetek, a Kikladok és Kréta.

Európa felülete egy harmadrészben hegyes, két harmadrészben pedig síkság. Hegységei az Ural, a Skandináv-Alpok, a Cambrian-, Pennini-, Cheviot- és a Grampians-hegység, a Sierra-Nevada, Sierra-Morena, a Castiliai Választó-hegység, a Cantabriai- és az Iberiai-hegység, a Pireneusok, a Francia Középhegység, az Alpok, Appenninek, a Jura-hegység, a Német Középhegység, a Szudet-Herczini-hegység, a Kárpátok, a Karszt a Sar-dag, Pindosz-, Rodope- és a Balkán-hegység. Síkságai a Szármát- vagy Orosz-síkság, a Germán- és a Francia-síkság, a Pó-síkság, a Nagy és a Kis Magyar-alföld és a Rumén-síkság.

Európa nagyobb folyói közül a Pecsora és a Dvina az Északi-jegestengerbe, a Neva, Dűna, Memen, Weichsel és az Oder a Keleti-tengerbe, az Elbe, Weser, Rhein, Schelde az Eszaki- vagy Német-tengerbe, a Seine, Loire, Garonne, Douro, Tejo, Guadiana és a Guadalquivir az Atlanti-oczeánba, az Ebro, Rhone és a Tiber a Földközi-tengerbe,

Európa hegységei és vizei.

a Pó és az Etsch az Adriai-tengerbe, a Duna, Dnyeszter, Bug, Dnyeper a Fekete-tengerbe, a Don az Azovi-tengerbe, a Volga és az Ural pedig a Káspi-tengerbe ömlenek.

Tavak legsűrűbben a Keleti-tenger vidékén fordulnak elő. Ott van a finn «Ezer-tó» csoportja, ott van Európa legnagyobb tava a Ladoga-, továbbá az Onega-, Ilmen-, Pejpusz-, a Skandináv-félszigeten a Vener-, Vetter- és a Mälär-tó, a Germán-síkságon a Meklenburgi-, Pommeraniai- és a Porosz-tóvidék. Sűrűn fordulnak elő tavak még az Alpok északi és déli tövében is. A magokban álló tavak Olaszországban a Trasimeno- és a Bolsena-tó, hazánkban a Balaton, Fertő és egy pár kisebb tó és tengerszem, melyek között legszebb a Halas-tó a Magas Tátrában.

Nagy terjedelmű mocsarak csak az Ems folyó környékén, Dobrudszában, nyugati és északi Oroszországban vannak.

A csatornák aránylag legsűrűbben vannak Hollandiában és Belgiumban. Franciaországban legjelentékenyebb a Canal du Midi, mert a Girondenak és a Canal du Midi-nek útján a kisebb hajók az Atlanti-Oczeánból a Lyoni-öbölbe juthatnak át. Oroszországban épül a világ leg-hosszabb csatornája. Ez a Keleti-tengert össze fogja kötni a Fekete-tengerrel. A többi jelentékenyebb csatornák közül egyik a Rheint a Seine-nel, mások a Dunát a Majnával, az Elbét az Oderrel, az Odert a Weichsellel, a Volgát a Dvinával kötik össze.

Európa legnagyobb forgalmú vasútjai:

Lisboa—Madrid—Bordeaux—Paris (v. Barcelona—Lyon—Paris) Köln—(Hamburg)—Berlin—Königsberg—Szankt-Peterburg.

(Marseille—Lyon—Torino—Venezia)—Triest—Wien—Oderberg Warszawa—S.-Peterburg.

S.-Peterburg—Moszkva—Laryzin v. Orenburg.

Hamburg—Berlin—Dresden—Wien—Budapest (v. Berlin—Breslau—Oderberg—Budapest)—Zimony—Belgrád—Nis—Szofia—Plovdiv—Konstán-tinápoly (v. Oderberg—Krakkau—Lemberg—Jasi—Odessza).

Amsterdam (Brema v. Hamburg)—Köln—Mainz—München—Brenner-hágó—Venezia, v. Strassburg—Szent—Gottthard—Genova

Európa majdnem egészen az északi mérsékelt égöv alá esik. Csupán északi szélei vannak az északi hideg égöv alatt. A mérsékelt égöv alatt a nyári meleg és a téli hideg időjárás között fokozatos átmenet az őszi és a tavaszi.

Európa azon részén, mely a mérsékelt égöv alá esik, három éghajlati övet különböztetünk meg.

A *déli-öv** a legmelegebb. Ez alatt télen a hó ritka-

* Ide tartozik Európa három déli félszigete.

ság, a növényzet örökzöld és megteremnek a déli gyümölcsök, a pamut és a cukornád is.

A *közép-öv* alá esik Közép-Európa, a hol rendesen beáll mind a négy évszak. Jellemző növényei a gabonafélék, cukorrépa, szőlő, alma, szilva, körte, lombhullató (tölgy-, bükk- stb.) és fenyőfák.

Az *északi-öv* alatt hosszú és hideg a tél, forró és rövid a nyár. Ez alá az égöv alá eső területen kevés a növény, a hideg égöv alatt pedig már csak zuzmók és mohok tenyésznek. Itt a kutyán kívül egyedüli háziállat a taránszarvas. A vadállatok közül a jegesmedve, a farkas és a prémes állatok a leggyakoribbak.

Európa lakosainak száma 373 millió. Ezek közül 110 millió román (olasz, spanyol, portugál, francia és oláh), 125 millió német (német, dán, svéd, norvég, hollandus, flamand és angol), 115 millió szláv (orosz, lengyel, tót, cseh, horvát, szerb, bolgár stb.), 10 millió magyar és 13 millió más nemzetséggű. Vallásra nézve 350 millió keresztény, 6 millió zsidó, 7 millió mohamedán és 10 millió másféle vallású.

Műveltség dolgában Európa a legelső az összes világ-részek között.

Államai közül

Császárságok :

1. Ausztria,
2. Németország,
3. Oroszország,
4. Törökország.

Királyságok :

1. Magyarország,
2. Románia,
3. Szerbia,
4. Olaszország,
5. Spanyolország,
6. Portugália,
7. Belgium,
8. Hollandia,
9. Anglia,
10. Dánia,
11. Svédország,
12. Norvégia,
13. Görögország.

Monarchiák.

Önálló fejedelemségek :

1. Montenegro,
2. Monaco.

Hűbéres fejedelemség :

1. Bulgária.

Nagyhercegség :

1. Luxemburg.

Hercegség :

1. Lichtenstein.

Köztársaságok :

1. Franciaország,
2. Svájc,
3. San Marino,
4. Andora.

Monarchiák.

Ezen 23 állam közül 21-nek van alkotmánya, mely a nép-képviseleten alapszik. Csupán Török- és Oroszországnak nincs. Ezekben az uralkodók kényök-kedvök szerint kormányoznak.

(Legtöbb nagy (több mint 50,000 lakossal bíró) város van Angliában (80), Németországban (75), Oroszországban (46), Franciaországban (27), Olaszországban (25), Spanyolországban (19), Ausztriában (13), a kis Belgiumban (10), Magyarországon (10).

MÁSODIK RÉSZ.

ÁZSIA.

Európától keletre terül el a világ legnagyobb száraz-földje, *Azsia*. Nagyobb része az európai hatalmak birtoka, független ország csupán 8 van rajta.

1. Török-Ázsia.

Ázsia délnyugati részén terül el a török szultán ázsiai birodalma, mely *Kis-Ázsia* félszigetét, az *Örmény-felföldet*, az Eufrat és a Tigris mellékén levő *Mezopotámia* (folyamköz) alföldjét, az *Arab-félsziget* nyugati és a *Perzsa-öböl* mellett levő széleit foglalja magában. Hegységei a *Pontusi-hegység*, a *Taurusz*, *Antitaurusz*, a *Libanon* és az *Antilibanon*. Legmagasabb hegye az *Ararat* az Örmény-felföldön (5156 m.). Folyói között legnagyobbak a *Tigris* és az *Eufrat*, melyek egymással egyesülnek és *Sat el Arab* nevet nyernek. Kisebb folyók Kis-Ázsia félszigetén a *Menderász* és *Kizil-Irmek*. Állóvizei között a Kis-Ázsiában előforduló számos apró sós-tón kívül a *Van-tó*, Palesztinában pedig a *Genezareth-tó* és a *Holt-tenger* a jelentékenyebbek. A Holt-tenger mélyebben fekszik, mint a Földközi-tenger felszíne. Vize oly sós, hogy állatok benne nem élhetnek. A Holt-tengerbe ömlik a *Jordán* folyó.

Török-Ázsia éghajlata általában véve nagyon enyhe; mindazonáltal az Örmény-felföldön néha kemény hideg, Mezopotámiában és Szíriában pedig tikkasztó forróság is szokott uralkodni.

A talaj a lapályos részeken elég jó; a földművelés azonban mindenütt el van hanyagolva. Sok gyümölcsfánk (cseresznye-, barack-, eper-, gesztenye-fa stb.) és a szőlő Kis-Ázsiából és az Örmény-felföldről származott hozzánk.

Elő-Ázsia.

Elő-Ázsia.

<i>Abu.</i> = Abuser	<i>He.</i> = Herat	<i>Me.</i> = Meshed
<i>Al.</i> = Alexandria	<i>Heid.</i> = Heiderabad	<i>Med.</i> = Medina
<i>Asz.</i> = Asztrakán	<i>Hil.</i> = Hilleh	<i>Mi.</i> = Michailov
<i>B.-A.</i> = Bender-Abbász	<i>Iszf.</i> = Iszfahán	<i>Mo.</i> = Moszul
<i>Ba.</i> = Bakú (Kaukázus)	<i>Ja.</i> = Jaffa	<i>Mc.</i> = Merv
<i>Ba.</i> = Bászra (Mezopotámia)	<i>Je.</i> = Jeruzsálem	<i>Pe.</i> = Pesauer
<i>Bag.</i> = Bagdad	<i>K.</i> = Kairo	<i>Po.</i> = Poti
<i>Balch</i> = Balch	<i>Kab.</i> = Kabul	<i>Re.</i> = Rest
<i>Bar.</i> = Barfurus	<i>Kai.</i> = Kajzarie	<i>Ri.</i> = Riad
<i>Bat.</i> = Batum	<i>Kan.</i> = Kandahár	<i>Sir.</i> = Siráz
<i>Be.</i> = Betlehem	<i>Kar.</i> = Karaesi	<i>Su.</i> = Suszter
<i>Bei.</i> = Beirut	<i>Kel.</i> = Kelat	<i>Szk.</i> = Szkutari
<i>Bru.</i> = Brussza	<i>Khi.</i> = Khiva	<i>Szm.</i> = Szmyrna
<i>Bu.</i> = Bukhara	<i>Kir.</i> = Kirmán	<i>Tar.</i> = Trapezunt
<i>Da.</i> = Damaszkusz	<i>Ko.</i> = Konstantinápoly	<i>Teb.</i> = Tebriz
<i>Eri.</i> = Erivan	<i>Kon.</i> = Konia	<i>Teh.</i> = Teherán
<i>Erz.</i> = Erzerum	<i>L.</i> = Lingeh	<i>Tif.</i> = Tiflisz
<i>Hal.</i> = Haleb (Aleppo)	<i>Ma.</i> = Manissza	<i>Ur.</i> = Urfa
<i>Ham.</i> = Hamadan	<i>Masz.</i> = Maszkat	<i>Urm.</i> = Urumia.

A háziállatok közül Kis-Ázsia világhírű angora kecskéje válik ki. Ennek gyapjuja oly finom, mintha selyem volna.

Török-Ázsia lakosai törökök, görögök, örmények, arabok és kurdok. A törököknek és általában Ázsia legtöbb népének jellemző sajátsága, hogy vendégszerető, becsületes, szereti a kényelmet, e mellett azonban egyszerűen él. Török-Ázsia hajdani lakosaitól tanultak az európaiak írást, olvasást, számolást, hajózást és kereskedést; Török-Ázsiában keletkezett a zsidó, a keresztény és a mohamedán vallás; itt vannak vallásunk szent helyei, egyszerűen: innen eredt Európa népeinek a műveltsége.

Genezareth- v. Tiberiás-tó.

E török szultán ázsiai birodalma tartományokra van felosztva. Minden tartomány élén egy-egy pasa (kormányzó) áll.

Tartományok:

Kis-Ázsia vagy Anatolia. Partvidéke termékeny, közepső tájai azonban helyenkint sós sivatagok. Lakosságának nagyobb része elszegényedett török. A görögök és örmények azonban, a kik nem oly kényelemszeretők, mint a törökök és főképen kereskedelemmel és iparral foglalkoznak, elég vagyonosak. Kis-Ázsia jelentékenyebb városai *Üszküdar* (v. Szkutari) Konstantinápoly átellenében; ettől délre vannak *Brussza* és *Kutahia*, a hol *Kossuth Lajos* tartózkodott egy ideig az 1848—49. évi magyar szabadság-

harcz leveretése után. A tengerparton egy gyönyörű fekvésű helyen épült a levantei* kereskedelem középpontja, *Szmirna* (200,000 l.), melynek teppikszövése világhírű. A félsziget belső részében jelentékeny város még *Kaizarije* és *Angora*, melynek vidéke finom gyapjas kecskéiről nevezetes. Üszküdtől délkeletre a Márvány-tenger egy öblénél nagyon régi város *Izmid* (Nikomedia), a hol *Tököly Imre* erdélyi fejedelem és hős felesége, *Zrinyi Ilona* porai nyugsznak.

Kurd sátoortanya.

Az Egei-tenger ide tartozó szigetei között a legjelentékenyebb *Rodosz*. A Földközi-tengerben levő *Cziprusz* az angolok birtoka.

Örményország. Északi részében keresztény örmények, a déli részében nomád életű turkománok és kurdok laknak. Fővárosának, *Erzerumnak*, szűk és piszkos utcái vannak. Örményország déli részét *Kurdisztánnak* nevezik. Ennek a vidéknek legjelentékenyebb városa *Diarbekir*, melynek lakosai naggyobbára arabok.

* Levante = Kelet. Szűkebb értelemben Kis-Ázsia, Siria és Egyiptom partvidékeit jelenti.

Örményországtól délkeletre síkságon van

Mezopotámia, melynek *Moszul* és *Bagdad* a jelentékenyebb városai. Moszul gyapotselméről (mousseline = muszlin) nevezetes. Közelében vannak *Ninive* romjai, Bagdadtól délre pedig *Babyloné* (Bábel-tornya).

Mezopotámiától nyugatra a tenger partjáig terjed

Szíria, a Jordán folyó mellékén pedig a *Szentföld*, vagyis *Palesztina* terül el. Szíria keleti része terméketlen pusztaság. Fővárosa *Haleb*, ettől délre van a világ egyik

Sinai-hegy.

legrégibb városa, *Damaszkus*, mely aczél-kardpengéjéről, szöveteiről és rózsáiról híres. Szíria legjelentékenyebb kikötővárosa *Beirut*, Palesztináé pedig *Jaffa*. A Holttenger közelében van Palesztina fővárosa *Jeruzsalem*, a «Szent-város» (42,000 l.), melyet számos keresztény és zsidó zarándok szokott évente felkeresni, hogy *Krisztus* Szent Sírjánál imádkozhassék. Jeruzsálem közelében van *Bellehem*, Krisztus szülővárosa. Innen délre a Sinai-félszigeten van a *Sinai-hegy*, melyen *Mózes* az Isten Tízparancsolatját hirdette ki. Ez azonban már Egyiptom kormányzata alatt áll.

Arábia. A török szultán birodalmához tartoznak még Arábia-félsziget nyugati partvidékén *Hedszász és Jemen*, a Perzsa-öböl mellett pedig *El-Hasza* nevű tartományok.

Arábia belső része óriási sivatag, melyet nomád életet folytató arabok (beduinok) laknak. A beduinok függetlenséget kedvelő, harczias, vallás dolgában vakbuzgó emberek, a kik nem engedelmessékednek a törököknek, hanem sok törzsre oszolva külön főnökök (sejkek és emirek) alatt

Beduinok.

élnek. Arábia középső részei még ismeretlenek, mert részint a sivatag, részint a benszülöttek ellenállása miatt idegen még nem kutathatta fel azokat.)

Hedszaszban vannak a mohamedánok szent városai, ú. m. *Mekka* és *Medina*. Mekkában van a Kaaba (Kába)* nevű négyszögletes épület, mely ősidők óta a mohamedánok legszentebb helye, az Isten háza, melyet Allah kedveltje, *Abrahám* épített. Itt van egy falban elhelyezve az ezüstbe foglalt «hadsar» (fekete kő), melyet a hagyomány szerint

* Kaaba = koczka.

Gábor főangyal hozott le az égből Ábrahám részére. Ezt a szent követ, melyet évente a buzgó mohamedán zarándokok ezrei csókolnak meg, Mohamed helyezte a Kaaba falába. Mekkától északra van Medina, a hol fekete kőből épült sirboltban, ezüst koporsóban nyugszik Mohamed, *Allah* prófétája.

Hedszásztól délre termékeny a partvidék és kedvezőbb az időjárás. Ez Jemen tartomány, melyet «boldog Arábiá»-nak is neveznek. Jemen a híres mokkalavé hazája. Legjelentékenyebb városa *Mokka*. A déli partvidéken önálló

Aden.

országok *Hadramaut* és *Oman*. Hadramautnak *Makalla* kikötőváros, Ománnak *Maszkat* a legjelentékenyebb helye. *Aden* erősség az angolok birtoka.

2. Irán.

Török-Ázsiától keletre van Irán fensíkja. Jelentékenyebb hegységei az *Elbursz* a magas *Demavenddel*, a *Zagrosz*, a *Hindukus* (régen *Paropamizus*) és a *Szulejman-hegység*. Irán nyugati részében sós-talajú sivatagok vannak. Éghajlatát igen forró nyár és dermedtő hideg tél jellemzi.

Lakosai perzsák, turkománok, afgánok és beludsok.

Ezek között legkiválóbbak a perzsák. A perzsák eszes és udvarias emberek, a kik szívesen foglalkoznak iparral, kereskedéssel és kertészettel. Az iparban főképen a sálkészítésben és aranyhimzésben tűnnek ki.

Irán országai *Perzsia*, *Afganisztán* és *Beludsisztán*.

Perzsia fővárosa és a sah (császár) székhelye *Teheran*. Ennél ipar és kereskedelem dolgában jelentékenyebb hely *Iszpahan*. Az Urmia-tó mellett van *Tebriz*, Iszpahántól délre pedig *Siraz*, melyét gyönyörű rózsaligetek környékeznek.

A Demavend.

Afganisztán uralkodóját *emirnek* czímezik. Székhelye *Kabul*. Jelentékeny városok még *Herát* és a szép *Kandahár*.

Beludsisztán már nem oly önálló, mint a két előbbi ország, mert az angolok hatalma alatt van. Uralkodója, a khán, *Kelátban* lakik.

3. Elő-India.

Előindiát északról a *Himalája* óriás hegysége, keletről Hátsó-India hegyvidéke, délről az Indiai-oczeán, nyugatról pedig Afganisztán és Beludsisztán hegyvidéke határolja. Az Indiai-oczeánból a *Bengál-öböl* és az *Arab-tenger* nyomulnak

Kelet-India.

Kelet-India.

<i>Ag.</i> = Agra	<i>H. ngn.</i> = Hszinganfu	<i>Malm.</i> = Mulmein
<i>Ahm.</i> = Ahmadabad	<i>H. ni.</i> = Hszining	<i>Man.</i> = Mandale
<i>Ak.</i> = Akjab	<i>Hni.</i> = Hanjang	<i>Mul.</i> = Multan
<i>Al.</i> = <u>Allahabad</u>	<i>Hs. t.</i> = Hsziangtan	<i>Na.</i> = <u>Nanking</u>
<i>Am.</i> = Amoy	<i>Hué.</i> = Hué	<i>Ncs.</i> = Nang-csang
<i>Amr.</i> = Amriczar	<i>Jün.</i> = Jünnan	<i>Ngpo.</i> = Ningpo
<i>Bang.</i> = <u>Bangkok</u>	<i>K.</i> = Kanpur (a Gangesz mellett)	<i>P.</i> = Point de Galle (<i>poen dö gall</i>)
<i>Bar.</i> = Baroda	<i>K.</i> = Katmandu (Nepálban)	<i>Pa.</i> = Patna
<i>Bat.</i> = Batang	<i>Kab.</i> = <u>Kabul</u>	<i>Pe.</i> = Pesauer
<i>Be.</i> = <u>Benaresz</u>	<i>Kalk.</i> = <u>Kalkutta</u>	<i>Pen.</i> = Penang
<i>Beng.</i> = Bangalore	<i>Kan.</i> = <u>Kandahar</u>	<i>Po.</i> = Pontianak
<i>Bom.</i> = <u>Bombay</u>	<i>Kar.</i> = <u>Karacsi</u>	<i>Pon.</i> = <u>Pondicserri</u>
<i>Csa.</i> = Csangsa	<i>Kel.</i> = <u>Kelat</u>	<i>Pu.</i> = Puna
<i>Cs. cs.</i> = Csangcseu	<i>Kiu.</i> = Kiukiang	<i>Ra.</i> = <u>Rangún</u>
<i>Csi. cs.</i> = Kiungcseu	<i>Kntn.</i> = Kanton	<i>Sang.</i> = <u>Sanghai</u>
<i>Cs. t. f.</i> = Csingtufu	<i>Kol.</i> = <u>Kolombo</u>	<i>Si.</i> = Sigacze
<i>Deh.</i> = <u>Delhi</u>	<i>La.</i> = Láza	<i>Szin.</i> = <u>Szingapur</u>
<i>Fu.</i> = Fu-csou	<i>Lah.</i> = <u>Lahore</u>	<i>Szai.</i> = <u>Szaigon</u>
<i>Goa.</i> = <u>Goa</u>	<i>Lak</i> = <u>Laknau</u>	<i>Szr.</i> = Szrinagar
<i>Gv.</i> = Gvalior	<i>Lan.</i> = Lancseu	<i>Szu.</i> = Szurat (Eld-India)
<i>Ha.</i> = Hanoi	<i>M.</i> = <u>Manila</u>	<i>Szu.</i> = Szucseu (Khiná)
<i>Hank.</i> = <u>Hankeu</u>	<i>Ma.</i> = <u>Madrasz</u>	<i>Tai.</i> = Taivan
<i>Heid.</i> = <u>Heiderabad</u> (kettő van)	<i>Mac.</i> = Macao	<i>Ud.</i> = Udong
<i>Hg. kg.</i> = <u>Hongkong</u>	<i>Mal.</i> = Malakka	<i>Vu.</i> = Vucsang.

be a szárazföld déli részei közé. Elő-India-félszigetétől egy kissé délre van a *Czejlön-sziget*, melyet a *Palk-szoros* választ el a félsziget törzsétől.

A Himalája a világ legmagasabb hegysége. Felső részein soha sem olvad el a hó, óriási jegeseiben pedig hatalmas folyók erednek. Legmagasabb csúcsa a *Mont-Everest* (8800 méter). A Himaláyától délre terül el a termékenységről híres *Elő-Indiai-alföld*. Ettől délre van a *Dekán-fensík*, melynek északi részében az alacsony *Vindja-hegység*, a szé-

A Mont-Everest.

lein pedig a *Nyugati- és Keleti-Ghatsz-hegység* vonul végig. A Nyugati-Ghatsz vidékét *Malabar-partnak*, a Keleti-Ghatsz-vidékét *Koromandel-partnak* nevezik.

A félsziget főfolyói az *Indus* és a *Brahmaputrával* egyesülő *Gangesz*. Ennek van a világ összes folyói között a legnagyobb és legegészségtelenebb deltája. Kisebb folyók a fensíkon a *Narbada*, a *Godavari* és a *Kisztna*.

Elő-Indiában gyakori az esőzés és télen-nyáron nagy forróság uralkodik. Itten oly buja a növényzet, a termények oly gazdagon jövedelmeznek, hogy e tekintetben Elő-Indiának alig találhatjuk párját a világon. Terményei közül a

rizs, czukornád, kávé, bors, thea, pamut, indigo és a sokféle fűszer a legjelentékenyebbek. Fái között leghasznosabbak a különféle pálmák és a guttaperchafa, melynek nedvéből kaucsuktárgyakat készítenek. Vadállatai között gyakori a tigris, párducz, óriáskígyó, alligator, majom és a sokféle színű madár; hegyeiben sok ércz és nemeskő fordul elő.

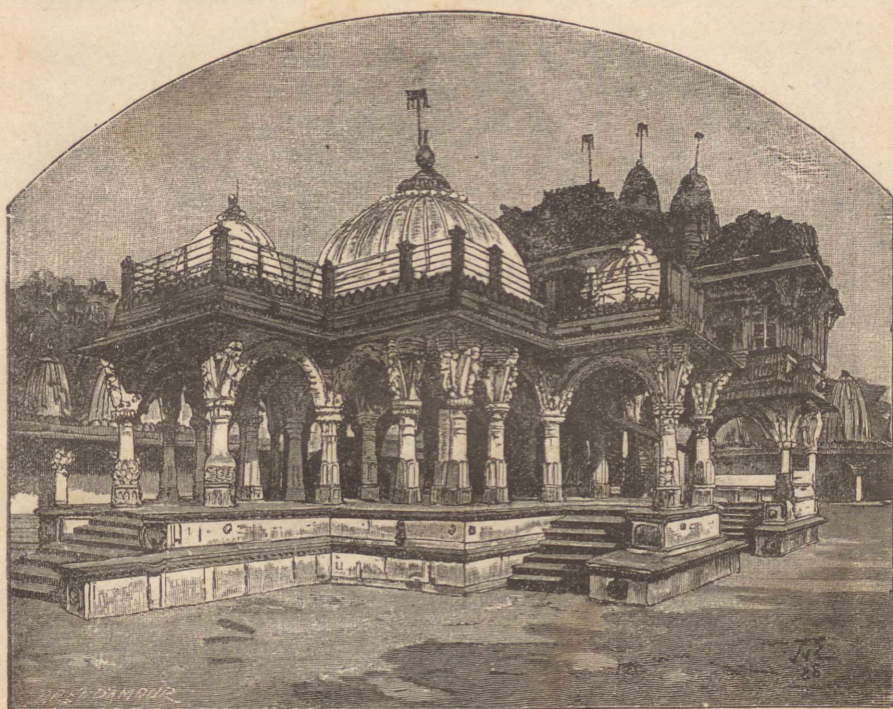

A Gangesz forrásai.

Elő-India őslakói a hinduk és a dravidák. Nyelvük — mint a legtöbb európai nyelv — az ősi szanszkrit nyelvből származik. Elő-India lakóinak nagy része Bráhma vallását követi. Ennek a vallásnak követelményei szerint ott az emberek társasága osztályokra van szétválasztva (kaszt-rendszer).

Elő-India és Hátsó-India azon részei, melyek az angolok birtokában vannak, együtt alkotják az *Indiai-császárságot*, melynek az angol király az uralkodó császára.

A kormányzat és a császári hatalom az alkirály kezeibe van letéve. Az alkirályt az angol király nevezi ki. Elő-India területén vannak ugyan oly országok is, melyekben benszülött fejedelmek uralkodnak, de azért ezek is az angol kormány felügyelete alatt állanak.

Hindu templom.

Elő-India legnagyobb városa, az alkirály és a kormányzat székhelye, az indiai kereskedelem középpontja *Kalkutta* (900,000 lak.).

A hinduk szent folyója (a Gangesz) mellett van *Benaresz*, melyet számos pagodája (hindu-temploma) miatt a hinduk Rómájának szoktak mondani. Évente sok százezer hindu szokott ide zarándokolni, hogy a szent folyóban megfürödjék és ez által bűneitől megtisztuljon. Szent városoknak tartják *Allahabadot* és *Laknot* is. Nevezetes és igen régi városok *Agra* és *Dehli* is. Az Indus folyó síkságán *Lahor* a legfontosabb város. Innen északra a Karakorum vidékén van a gyönyörű hegyes-völgyes *Kasmir* tartomány

mely a világ egyik legszebb része. Kasmirnak híresek kecskeszörből készült kasmirszövevei. Kasmirtól délkeletre *Nepal* és *Bhután*, önálló országok. A Brahmaputra *Tisza* nevű mellékfolyójának forrásvidékén, angol területen van *Dard-siling* nyaralóhely. Itt nyugszik Ázsia egyik jeles kutatója, *Kőrösi Csoma Sándor* hazánkfia.

Kasmir.

A Dekán-fensíkon *Heiderabad*, a Malabár-parton *Bombay* (Bombé 800,000 l.), a Koromandel-parton *Madrasz* a legjelentékenyebb városok.

Goa városa és környéke* a Portugáloké. A francziák kis birtokai között *Pondichery* (Pondiserri) és *Karikál*** a legfontosabbak.

Az Indiai császársághoz tartoznak a *Lakadiva*-, a *Malediva-szigetek* és *Czeilon-szigete*. [Ennek legélénkebb városa *Colombo*.

* A Malabar-parton.

** A Koromandel-parton.

4. Hátsó-India.

Hátsó-India félszigetén hosszú heglánczok vonulnak északról dél felé. Ezeket a heglánczokat folyóktól öntözött völgyek választják el egymástól. A félsziget folyói között legnagyobbak az *Irravadi*, *Szaluin* és a *Mekong*. A félsziget állat- és növényvilága Elő-Indiáéval egyenlő. Lakossága mongol eredetű és Budha vallását követi.

Bombay.

Hátsó-Indiában egyedül *Sziam* független állam. Fővárosa *Bankok* (700,000 l.), melyet Kelet Velenczéjének szoktak mondani, mivel a város legnagyobb része czölöpökre van építve.

Birma Rangun fővárosával és a Malakkai-félsziget déli része *Szingapur* városával az angoloké. Az angoloké továbbá az *Andamani*- és a *Nikobári-szigetek* is. Ezeknek lakosai meztelenül járnak és testbőrüket festékekkel kiczifrázzák (tetovirozás). Halottjaikat ülő helyzetben temetik el, évek multán azonban felássák a sírokat, kiszedik a halott csontjait és szétosztják a rokonok közt. A férj koponyáját özvegye a nyakába akasztva hordja és különféle apró tárgyakat tart benne. A félsziget délkeleti és keleti részén

Anam Huē fővárosával, Kambodsa, Kokinkhina Szaigun fővárossal és Tonking Ha-noi főhelyével a francziáké.

5. A Kelet-Indiai Szigetvilág.

A Kelet-Indiai Szigetvilág Hátsó-India és Ausztrália között a Nagy-oczeánban van. E szigeteken nagyobbára tűzhányókban gazdag magas hegységek emelkednek. Ég-

A szumátrai fejedelem lakása.

hajlatuk forró és nagyon egészségtelen, lakosságuk vegyes. A *maláji fajhoz* tartozóknak sárgásbarna bőrük és tömör fürtös hajuk van. Igen ügyes tengerészek és művelt iparosok. A Kelet-Indiai Szigetvilág őslakói a *pápuák*, fekete bőrűek és félvad állapotban élnek. A lakosságnak egy jelentékeny része bevándorolt khinai, a kik nagyobbára a városokban laknak.

A szigetek között megkülönböztetjük a Nagy és a Kis Szunda-szigeteket, a Molukki- és a Filippini-szigeteket.

A Nagy Szunda-szigetekhez tartoznak Jáva, Szumátra, Borneo és Czelebesz. Jávában legjobban jövedelmeznek a rizs-, dohány- és a thea-ültetvények; Szumátra fűszerekben (bors, kámfor, szegfűszeg), Borneo főképen kőszénben, aranyban és gyémántban gazdag. Jáva, Szumátra — a kis

Atcsin szultánság kivételével, — Czelebesz, valamint Borneo déli és keleti partvidéke Hollandia gyarmatai. Borneo északi része az angoloké. A Nagy Szunda-szigetek jelentékenyebb helyei: *Batávia*, *Szurabaja* (Jáván), *Padang*, *Palembang* (Szumátrán), *Bandjermaszin*, *Brunei* (Borneon) és *Maka-szár* (Czelebeszen).

A Kis Szunda-szigetek Portugalia birtokai. Legfontosabbak közöttük *Szumbava*, *Flores* és *Timor*. A Molukkók vagy Fűszer-szigetek Hollandia, a Filippini-szigetek pedig

Khinai fal.

az észak-amerikai Egyesült-Államok birtokai. Ez utóbbi szigetesoportban *Luzon* szigeten jelentékeny város *Manila*, a filippini dohánytermelés és szivargyártás főhelye.

6. A Khinai-birodalom.

Hátsó-Indiától északra a Baikal-tó vidékéig és a Csendes-oczeántól nyugatra Pamir fensíkjáig terjed a világ legnagyobb állama, a *Khinai-birodalom*, melyet a khinaiak mennyei birodalomnak neveznek. Nagyobb és népesebb, mint egész Európa. Délkeleti részét hatszorta sűrűbben lakják, mint hazánkat, az északi és a nyugati részeiben

levő óriási pusztaságok azonban nagyobbára néptelenek, csupán néhány nomád törzs barangol ide s tova rajtuk.

A Khinai-birodalom felületének nagy részén hegységek és felföldek emelkednek. Délnyugati határszélein a *Himaláya*, a nyugatin a *Karakorum*, a *Pamir-fensík* és a *Thien-san*, az észak-nyugatin az *Altáji*, az északon a *Szajáni-hegység* láncolatai övezik. A Himaláyától északra a *Küen-lün*, az *Altin-tag* és a *Thien-san* hegységek nyugatról kelet felé vonulnak. A Jang-cze-kiang folyótól délre a tengerig van a *Dél-Khinai*, északra az *Észak-Khinai-hegyvidék* és a *Nagy Khingan-hegység*, mely északon az Amur

A Gobi-sivatag.

felé húzódik. Fensíkjai a *Gobi-sivatag* és a *Tibeti-fensík*, alföldjei a *Mandsuriai*-* és a *Khinai-alföld*.**

A Khinai-birodalom területén a *Jang-cze-kiang*, *Hoang-ho* és az *Amur* a legnagyobb folyóvizek. Csatornái között a legjelentékenyebb a *Császár-csatorna*, mely Pekingtől délre *Hangesu* városig terjed.

A birodalom óriási területén a tulajdonképeni *Khinán* kívül még *Mongolország*, *Mandsuria*, *Tibet* és *Keleti Turkesztán* tartományok foglalnak helyet.

Khina északi részében mérsékelt, a középső és a déli részén meleg az éghajlat. Ott a gabona és a kukorica a

* Az Amurtól délre.

** Pekingtől délre.

A Khinai-birodalom.

A Khinai-birodalom.

<i>Am.</i> = Amoy	<i>K.</i> = Kalkutta (a Gan- gesz mellett)	<i>Ncs.</i> = Nancsang
<i>Amr.</i> = Amriczar		<i>Ngpo.</i> = Ningpo
<i>Balch</i> = Balch	<i>Kab.</i> = Kabul	<i>Niu.</i> = Niucsuang
<i>Bar.</i> = Barnaul	<i>Kan.</i> = Kandahár	<i>Om.</i> = Omszk
<i>Bark.</i> = Bárkul	<i>Kancs.</i> = Kancsou	<i>Or.</i> = Orenburg
<i>Bat.</i> = Batang	<i>Kas.</i> = Kasgár	<i>P. A.</i> = Port Arthur
<i>Be.</i> = Benaresz	<i>Kha.</i> = Khámi	<i>Pa</i> = Patna
<i>Bu.</i> = Bukhara	<i>Khi.</i> = Khiva	<i>Pe.</i> = Pesauer
<i>Csa.</i> = Csangsa	<i>Kho.</i> = Khotan	<i>Pek.</i> = Peking
<i>Cs.-cs.</i> = Csangeseu	<i>Ki.</i> = Kiaucsao	<i>Sang.</i> = Sanghai
<i>Csi.</i> = Csifu	<i>Kiu.</i> = Kiukiang	<i>Si.</i> = Sigacze
<i>Cs.-t.-f.</i> = Csingtufu	<i>Kj.</i> = Kjachta	<i>Sza.</i> = Szamarkand
<i>Fu.</i> = Fuzan (Korea)	<i>Kjg.</i> = Kjöng (Szöül)	<i>Szem.</i> = Szemipalatinszk.
<i>Fu.</i> = Fucseu (Khina)	<i>Kntn.</i> = Kanton	<i>Szr.</i> = Szrinagar
<i>G.</i> = Genzan	<i>Ko.</i> = Kokand	<i>Szu.</i> = Szucseu
<i>Ha.</i> = Hanoi	<i>Kra.</i> = Krasznójarszk	<i>Szüh.</i> = Szühesou
<i>Hank</i> = Hankeu	<i>Kul.</i> = Kuldza	<i>Tai.</i> = Tajjüan (Khina)
<i>He.</i> = Herat	<i>Lá.</i> = Láza (Tibet)	<i>Tai.</i> = Tai-van (Formoza)
<i>Hg.-kg.</i> = Hongkong	<i>La.</i> = Laknau (E. India)	<i>Tas.</i> = Taskend
<i>Hugn.</i> = Hszingangfu	<i>Lah.</i> = Lahore	<i>Ti.</i> = Tienczin
<i>H.-ni.</i> = Hszining	<i>Lan.</i> = Lancseu	<i>Tom.</i> = Tomszk
<i>Hni.</i> = Hanjang	<i>Mac.</i> = Macao	<i>Ur.</i> = Uralszk (Orosz)
<i>Hst.</i> = Hsziangtan	<i>Man.</i> = Mandale	<i>Ur.</i> = Urumcsi (Khina)
<i>Irk.</i> = Irkutszk	<i>Me.</i> = Meshed	<i>Urga</i> = Urga
<i>Jar.</i> = Jarkand	<i>Mu.</i> = Mukden	<i>Vei.</i> = Veihaivei
<i>Jün.</i> = Jünnan	<i>Mv.</i> = Merv	<i>Vl.</i> = Vladivosztok
<i>K.</i> = Katmandu (Nepal)	<i>Na.</i> = Nanking	<i>Vu.</i> = Vucsang.

Öböl a Hoang-ho-nál.

Egy khinai iskola belseje.

főtermények, itt már a thea, czukornád, pamut és ízletes déli gyümölcsök is bőven megteremnek. Ezeken kívül sok mákot (opium), a vizenyős helyeken pedig tömérdek rizst termelnek. A rizs a khinai nép főtápláléka.

A khinai hegyek rendkívül gazdagok kőszénben, vasban, rézben, ónban és ólomban. Nagy mennyiségben fordul elő a porcellánföld is, melyből kő- és finom porcellánedényeket készítenek.

Imádkozó malom.

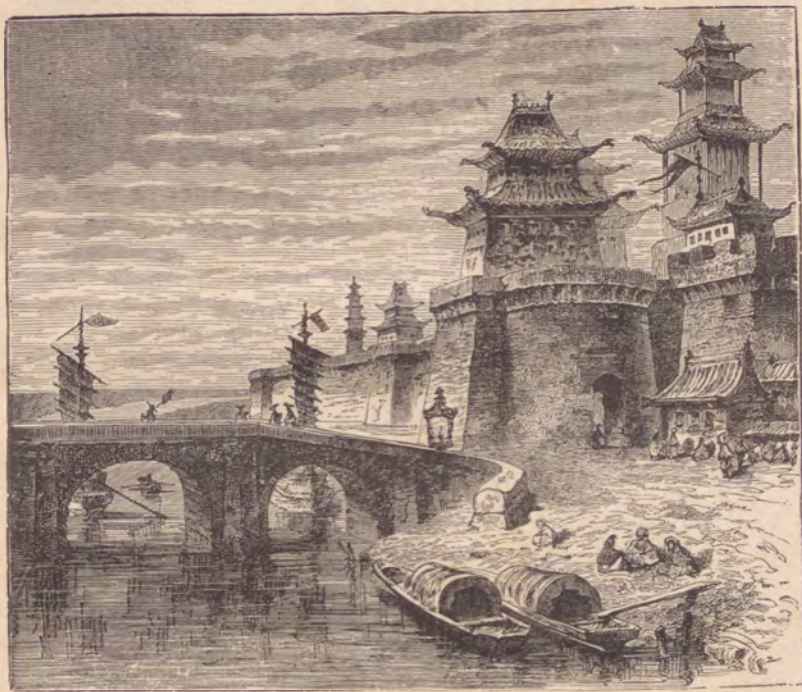
A khinaiknál igen jelentékeny a selyemhernyótenyésztés. Fő kiviteli cikkeik a thea, selyemszövet, tusfesték, legyezők és egyéb apróságok.

Khina benszülött lakosai mongol eredetűek; munkás és igénytelen emberek, azért igen kevésből meg tudnak élni. A köznép Budha vallását követi, az előkelőbbek Konfucziusét.

Hajdan a khinaiak igen műveltek voltak, de az újabb időkben a többi művelt népekkel szemben hátramaradtak, mert sok évszázad óta semmiben sem haladtak előbbre.

Országuk északi részét 2000 évvel ezelőtt óriási fallal vették körül, hogy elzárják magoktól a nomád népeket. Uralkodójukat «Isten fiá»-nak, országukat «mennyei birodalomnak»-nak nevezik. Legszebb foglalkozásnak tartják a földmívelést. Földjeiket kertszerűen művelik. A tavasz ünnepén maga a császár is szánt és megcsókolja a földet.

Az ország fővárosa, a császár és a kormány székhelye *Peking* (1½ millió l.). Utczái, mint a legtöbb ázsiai

Peking nyugati kapuja.

városé, szűkek és piszkosak. Népes és nagy városok még *Nan-King*, *Sang-hai* és *Kanton*, melynek egy része «úszó külváros», a hol a halászok, hajósok és a rakodópart munkásai kisebb hajókon és czölöpökhöz erősített nagy csolnakokon laknak. *Makao* a portugálok, *Hong-Kong* és *Wei-hai-Wai* az angolok, *Formoza* szigete a japánok, *Kiaucsau* a németek és *Port-Arthur* az oroszok birtoka. *Hainan* szigete a khinaiaké.

A Himaláyától északra egy száraz és hideg fensíkon

van *Tibet*. Itt lakik a Budha vallásúak főpapja, a Dalai-Láma, egy megerősített kolostorban. Tibet lakossága vallás dolgában rendkívül vakbuzgó; itt, a ki nem tud annyit

Tibeti ház.

imádkozni, a mennyit szeretne, imádkozó malmot állít fel. Ennek a hengerére van az imádság ráírva. A henger minden fordulata egy-egy imádságot jelent az illető javára. Tibetet Kőrösi Csoma Sándor kutatta fel.

Tibettől északnyugatra terül el *Keleti-Turkesztán*. Főbb helyei *Kasgar* és *Jarkand*. Turkesztántól északkeletre a nagy Gobi-sivatagon van *Mongolország*, ezen túl pedig *Mandsuorság* és a hasonló nevű félszigeten *Korea*, mely már nem tartozik a Khinai-birodalomhoz, mert független királyság.

7. Japán.

Mongolországtól keletre a Csendes-oczeánban négy nagyobb (Nippon, Jesszo, Kiusziu, Szikok) és több kis szigeten van a *Japán* császárság. Japánt a *Sárga-tenger*, a *Koreai-szoros*, és a *Japán-tenger* választják el Ázsia kontinensétől.

Japán területe hegyes. Hegységeiben sok a tűzhányó, azért itt is, mint a Szunda-szigeteken, gyakori a földren-

Japan, Korea és a Malaj szigetek.

Japán, Korea- és a Maláj-szigetek.

<i>Aig.</i> = Aigun	<i>Kiaucs.</i> = Kiaucsao	<i>Oss.</i> = Oszaka
<i>Ak.</i> = Akjab	<i>Kir.</i> = Kirin	<i>Pad.</i> = Padang
<i>Am.</i> = Amoy	<i>Kiu.</i> = Kiukiang (A Jangczekiangnál)	<i>Pal.</i> = Palmerston
<i>B.</i> = Bandzsermassin	<i>Kiu.</i> = Kiungesou (Hainan sziget)	<i>Pek.</i> = Peking
<i>Bang.</i> = Bangkok		<i>Pen.</i> = Penang
<i>Bat.</i> = Batavia		<i>Po.</i> = Pontianak
<i>Blagovj.</i> = Blagovjeszenszk	<i>Kjg.</i> = Kjöng (Szöul)	<i>Pt.-Art.</i> = Port Arthur
<i>Chabarov.</i> = Chabarovka	<i>Kntu</i> = Kanton	<i>Ra.</i> = Rangun
<i>Cs.-cs.</i> = Csangcseu	<i>M.</i> = Manila	<i>Sang.</i> = Sanghai
<i>Csi.</i> = Csifu	<i>Mac.</i> = Macao	<i>San-h-k.</i> = Sanhaikvan
<i>Cs-Ki.</i> = Csin-kiang	<i>Mal.</i> = Malakka	<i>Szai.</i> = Szaigon
<i>Fu.</i> = Fuzan	<i>Mang.</i> = Mangkasszár	<i>Szam.</i> = Szamarang
<i>Fu-csu</i> = Fucseu	<i>Men.</i> = Menado	<i>Szin.</i> = Szingapur
<i>G.</i> = Genzan	<i>Merge.</i> = Mergen	<i>Szu.</i> = Szucseu (Khina)
<i>H.</i> = Hakodate	<i>Mu.</i> = Mukden	<i>Szu.</i> = Szurabaja (Jáva)
<i>Ha.</i> = Hanoi	<i>Mulm.</i> = Mulmein	
<i>Hank.</i> = Hankeu	<i>Na.</i> = Nagazaki	
<i>H-Cs.</i> = Hangcseu	<i>Nan.</i> = Nanking	<i>Tai.</i> = Taivan
<i>Hg-kg</i> = Hongkong	<i>N.-Cs.</i> = Nancsang	<i>Ti.</i> = Tienczin
<i>Hio.</i> = Hiogo és Kobe	<i>Nercsi.</i> = Nercsinszk	<i>To</i> = Tokio
<i>Hn.</i> = Hanjang	<i>Ngpo</i> = Ningpo	<i>Ud.</i> = Udong
<i>Hué</i> = Hué	<i>Ni.</i> = Niigata	<i>Vei.</i> = Veihavei
<i>Jo.</i> = Jokohama	<i>Nik.</i> = Nikolajevszk	<i>Vladiv.</i> = Vladivosztojk
<i>Ki.</i> = Kioto	<i>Niu.</i> = Niucsuang	<i>Vu.</i> = Vucsang.

gés. Mivel a földrengések a városokban sokszor igen nagy károkat és szerencsétlenségeket okoznak, a japánok óvatosságból leginkább földszintes házakat építenek, a minek folytán nagyobb városaik rendkívül nagy területet foglalnak el.

Japán földje termékeny, földművelése mintaszerű. A főbb termények ugyanazok, a mik Khinában.

A japán nép rokon a khinaival, de műveltebb, tisztább és udvariasabb. E mellett jókedvű és mindenben igyek-

Ajno.

szik európai módon haladni. Ázsiában Japán az egyedüli alkotmányos állam. Uralkodóját, a császárt, régebben mikadónak nevezték.

A japáni néptől úgy testalkatra, mint műveltségre nézve különböznek az *ainok*, a kik Jesszo-sziget belsejében és a *Kurili* szigeteken laknak.

Az ország fővárosa *Tokio* (Jeddo). Lakosainak száma $1\frac{1}{2}$ millio. *Tokio* kikötője *Jokohama*. A Japánban lakó európai kereskedők nagy része itt telepedett le. Az ország régi fővárosa *Miako* (Kioto), a japánok művészeti és tudományos életének középpontja. *Nagaszaki* fontos kikötő, *Oszaka* pedig gyárváros. Japánhoz tartozik *Formoza* szigete is.

8. Orosz-Ázsia.

A Khinai-birodalomtól északra a Jeges-tengerig és a Kaspi-tengertől északkeletre az *Ochoczki-tengerig* terjed az orosz czár ázsiai birodalma, mely sokkal nagyobb, mint egész Európa, de csak 24 millió ember lakja.

Orosz-Ázsiában megkülönböztetjük *Kaukázia*, *Középponti Orosz-Ázsia* és *Szibéria* vidékét.

Kaukázia a Fekete- és a Kaspi-tenger között terül el. Földje hegyes, völgyei és dombos részei igen termékenyek. Itt, — a hol a szőlő vadon is megterem — a gyümölcs-kertészet a legvirágzóbb.

Csukcsok.

Főhegysége a *Kaukázus*, melynek legmagasabb emelkedése az *Elbrusz* (5631 m.). A Kaukázustól délre elterülő hegyes vidéket *Örmény-felföldnek* nevezik. Ennek legnagyobb magaslata az *Ararat* (5156 m.). Kis folyóvizei a *Kubán* és a *Kurral* egyesülő *Arasz*.

Kaukáziában a lakosság nagyon vegyes. Jelentékenyebb városai *Tiflisz* és *Baku*, mely a Káspi-tenger legfontosabb kikötője. Közelében gazdag petroleum-források vannak, a minek folytán Bakuban számos gyár keletkezett.

Középponti Orosz-Ázsia v. *Turán* nagyobbára terméketlen homoksivatag, vagy fűvel benőtt lapály (steppe). Termékeny részein terem a híres turkesztányi dinnye. Folyói az *Amu-* és a *Szyr-Darja*, melyek az *Aral-tóba* ömlenek. Lakosai török-tatár eredetűek és mohamedán

Éjszaki Ázsia.

Éjszak-Ázsia.

Asz. = Asztrakán

Bar. = Barnaul

Bark. = Bárkul

Bu. = Bukhara

H. = Hakodate

He. = Herat

Irk. = Irkutszk

Jak. = Jakutszk

Jar. = Jarkand

Jek. = Jekaterinburg

Jen. = Jeniszejszk

Kab. = Kabul

Kam. = Kamesatszk

Kan. = Kandahár

Kas. = Kasgár

Kha. = Khámi

Khi. = Khiva

Kj. = Kjachta

Ko. = Kokand

Kra. = Krasznojarszk

Kul. = Kulda

Me. = Meshed

Mi. = Michailov

Mo. = Moszkva

Mv. = Merv

Ni. = Nikolajevszk

Niu. = Niucsuang

Obd. = Obdorszk

Och. = Ochotszk

Om. = Omszk

Or. = Orenburg

Pe. = Peking (Khina)

Pe. = Pesauer (India)

SP. = Szent-Pétervár

Sza. = Szamarkand

Szem. = Szemipalatinszk

Szr. = Szrinagar

Szüh. = Szücsou

Tas. = Taskend

Tju. = Tjumen

Tob. = Tobolszk

Tom. = Tomszk

Tung. = Tunguzkoje

Ur. = Uralszk (Oroszorsz.)

Ur. = Urumcsi (Khina)

Urga. = Urga.

VI. = Vladivosztok.

vallásúak. Jelentékenyebb városai *Taskend* (120,000 l.), *Bokhara* és *Szamarkand*.

Szibéria Turántól északra és északkeletre a Jeges-tengerig terjed. Nagyobb, mint egész Európa, de azért nincs több lakosa, mint London városának. Északi része mocsaras pusztaság, tundra. Itt a talaj, melyben csak moh és fű terem, az év nagy részén át be van fagyva, csupán a rövid és forró nyár idejében olvad fel. A tundrától délre van a rengeteg fenyvesek öve. Ez a prémes állatok (czoboly,

Petropavlovszk.

szibériai róka, menyét stb.) hazája. A déli részeken már jó termőföldek vannak. Itt a hegyek aljában igen kellemes, enyhe éghajlatú helyek is előfordulnak; az ilyen helyeken a cseresznye és a szőlő is megterem. Szibéria északkeleti részében kopár és kietlen hegylánczok emelkednek. Ezek: a *Baikál-hegység*, a *Jablonovi-* v. *Sztanovoi-* és a tűzhányókban gazdag *Kamcsatkai-hegység* a hasonló nevű félszigeten. A *Sztanovoi-hegység* átnyulik a *Csukcs-félszigetre* is, melyet a *Bering-szoros* választ el Amerika északnyugati részétől. Szibéria hegységei gazdagok ásványokban.

Szibéria folyóvizei, a Csendes-oczeánba ömlő *Amur* kivételével, mind az Északi Jeges-tengerbe folynak. Legna-

gyobbak közöttük az *Ob* az *Irtiszszel*, a *Jeniszei* a *Felső-, Köves- és Alsó-Tunguszkával*. A Felső-Tunguszkába ömlik az *Angara*, mely a vadregényes *Baikal-tó* vizét vezeti le. A Baikal-hegység nyugati aljában ered a *Lena*, ettől észak-keletre kisebb folyó az *Indigirka*.

Szibéria lakosai nagyobbára oroszok, a kik a folyók mellett városokban laknak és földműveléssel és iparral foglalkoznak. A többi népek (osztjákok, szamojédek, csukcsok stb.) nagyon műveletlenek és szegények. Ezek vadászattal foglalkoznak és tarándszarvas csordáikkal ide-oda barangolnak a sivár területeken.

Nyugati Szibériának Tobolszk, Keleti Szibériának pedig Irkutszk a főhelye. Jelentékeny helyek még *Kiachta* és Kamcsatkán *Petrovpavlovszk*. Ez a világ egyik legjobb és legszebb kikötője. A Japáni-tenger partján végződik az a nagyfontosságú vasút, mely Szankt-Peterburgról európai Oroszországon és Szibérián át egészen idáig vezet.

9. Összefoglalás.

Ázsia a legnagyobb földrész; négy és félszer nagyobb Európánál. Legéjszakibb pontja a Cseljuszkin-fok, legkeletibb a Keleti-fok, legdélibb a Buro-fok és legnyugatibb a Baba-fok. Szárazföldi határa csak nyugaton van, a hol Európával függ össze. Szélein a tenger több helyütt behatol a szárazföldbe és részekre tagolja. Féliszigetei: Kis-Ázsia, Arábia, Elő-India, Hátsó-India a Malakka- és Kam-bodsa-féliszigettel, Korea, Kamcsatka, a Csukcs-, Taimir- és a Szamojéd-félisziget.

A behatoló tengerek és tengeröblök közül nyugaton van a Fekete-tenger, melyből a Boszporus a Márvány-tengerbe, innen pedig a Dardanellák-útja az Egei- és tovább a Földközi-tengerbe vezet. A Földközi-tenger keleti részénél az Arab-félisziget összefügg Áfrikával. Itt van a Szuezi-földszoros, melyen át csatornát vágtak, hogy az Ázsia déli és keleti részei felé haladó hajóknak ne kellessék Áfrikát megkerülniök. Most tehát a Szuezi-csatornán és a Szuez-öblön át a Vörös-tengerbe lehet jutni. Innen a Bab el Mandeb-szoros az Arab-tengerbe, az Arab-tengerből pedig az Ormuzd-szoros a Perzsa-öbölbe vezet. Elő- és Hátsó-India között van a Bengáli-, innen délkeletre a Martabán-öböl. Malakka-félisziget és Szumátra között a Malakkai-, Szumátra és Jáva között a Szunda-szoros vezet át. A Dél-

Khinai-tengerből a Sziámi- és a Tong-king-öböl hatol be a szárazföldre. Tovább észak felé van a Kelet-Khinai- és a Sárga-tenger a Pecsili-öböllel. A Sárga-tengerből a Koreai-szoros a Japáni-tengerbe, ebből a Tatár-szoros az Ochoczki-tengerbe vezet. (Ennek északkeleti része a Pensina-öböl-Kamcsatkától keletre van) a Bering-tenger, melyből Ázsia és Amerika egymáshoz közel érő nyulványai között a Bering-szoros vezet át az Északi Jeges-tengerbe. Itt legjelentékenyebb az Ob-öböl.

Az Ázsiát környékező szigetek közt jelentékenyebb Rodosz és Cziprus a Földközi-tengerben, a Lakkadiva-, Malediva-, Czejlon-, Andaman- és Nikobár-szigetek az indiai-oczeánban, a Nagy és Kis Szunda-szigetek, a Molukka- és Filippini-szigetek, Hai-nan, Formoza, a Japán-, Kurili- és Aleuti-szigetek a Csendes-oczeánban és az Új-Szibériai-szigetek a Jeges-tengerben.

Ázsia területének kétharmada felföld. Kis-Ázsia északi szélein a Pontuszi-hegység, a délin a Taurusz, a Földközi-tenger keleti partján a Libanon és Anti-Libanon vonul végig. A Taurusztól északkeletnek tart az Anti-Taurusz. Ezen túl van az Örmény-hegység és a Kaukázus. A Kaspi-tenger déli partjánál emelkedik az Elbursz-hegység, a Mezopotámiai-alföld keleti szélénél a Zagrosz, az Indus jobb partja közelében a Szoliman-hegység, ettől északra a Hindukus és a Tien-san, a Hindukustól keletre a Karakorum, ettől délkeletre pedig a Himalája. Ez a föld legmagasabb emelkedése. Elő-India félszigetén van a Vindja-, a Nyugati és a Keleti Ghatsz-hegység. A Hymaláyától keletre vannak a Lang-san, Jünling és a Sine-san, északra a Küen-lün és az Altin-tag. A Jang-cze-kiang folyótól délre a Dél-Khinai-, északra az Észak-Khinai-hegyek és a Nagy-Khingan emelkednek. Az Altin-tagtól északra van az Altai-, Szaján- és Baikal-hegység, innen északkelet felé a Csukcs-félsziget széléig húzódik a Jablonovi- vagy Sztanovoi-hegység rendkívül hosszú láncolata.

Ázsia északi és északnyugati részét a nagy terjedelmű Szibériai-alföld foglalja el. Evvel összefügg délnyugaton a Turáni-alföld. Különálló alföldek a Mezopotámiai-, a Hindusztáni- és a Khinai-alföld. Ázsia legnagyobb fensíkja a Gobi-sivatag; ennél sokkal kisebbek az Iráni-fensík, továbbá Pamir* és Tibet fensíkjai.

* A Hindukus és Tien-san között.

Ázsia folyói közül a Kubán a Kercsi-szorosba, a Kural egyesülő Arasz a Káspi-tengerbe, a Kizil-Irmak a Fekete-tengerbe, a Menderesz (Meander) az Egei-tengerbe, a Tigris és Eufrat összefolyásából származó Szat-el-Arab a Perzsa-öbölbe, az Indus és a Narbada az Arab-tengerbe, a Kisztna és a Godavari az Indiai-oczeánba, a Gangesz a Brahmaputrával a Bengáli-öbölbe, az Irvadi és a Szaluin a Martabán-öbölbe, a Me-nam a Sziam-öbölbe, a Me-kong és a Szi-kiang a Dél-Khinai-tengerbe, a Jang-cze-kiang a Kelet-Khinai-tengerbe, a Hoang-ho a Sárga-tengerbe, az Amur az Ochoczi-tengerbe, a Kolima, Indigirka, Léna, Jeniszei és az Ob az Északi-jegestengerbe, az Amu-Darja és a Szirdarja az Aral-tóba ömlenek. Ázsia állóvizei között legnagyobb az Aral-, Balkas- és Baikal-tó.

Ázsia déli részei a forró éghajlat alatt vannak. Ezeken a helyeken gazdag délszaki (tropikus) növényzet díszlik. Jellemzőbb állatait a tigris, krokodilus, óriáskígyó, elefánt, páva, fáczán, kétpúpú teve és a tengerekben a gyöngykaló.

A középső rész a mérsékelt, az északi pedig a hideg égöv alá esik. Itt a föld néha 100 m. mélységben is meg van fagyva. Azért a hideg égöv növényzete igen szegényes, nagyjából csak silány bokrokból, moh- és zuzmokból áll. Jellemző állatait a prémes állatok. A mérsékelt éghajlat alá eső középső részen nagyjából ugyanazok a növények és az állatok, a melyek nálunk. Ázsia hegyei ásványokban, főképen drágakövekben és kőszénben nagyon gazdagok. Khina hegyeiben több kőszén van, mint az egész világon együttvéve.

Ázsia népei a műveltség alacsony fokán állanak. Legműveltebbek közöttük a japánok, khinaiak és a hinduk. Vallásra nézve a legtöbb ázsiai nép bálványimádó.

Ázsia független államai.

1. *Khina* császárság.
2. *Korea* királyság.
3. *Japán* császárság.
4. *Sziám* királyság.
5. *Perzsia* császárság.
6. *Afganisztán* fejedelemség.
7. *Arábia* belseje (törzsfőnökségek).
8. *Buthán* fejedelemség.
9. *Nepál* maharadzsza állam.

Mindezek között Japán az egyedüli alkotmányos ország.

Az Európai államok birtokai.

1. *Orosz-Ázsia* (Kaukázia, Szibéria, Közép-Ázsia)
2. *Brit-Ázsia* (Elő-India, Birma, Czejlön és több apró sziget, Borneo északi partja, Hongkong, Wei-hei-Wei, Aden).
3. *Holland-Ázsia* (Szumátra, Borneo déli része, Jáva, Czelebesz, a Molukki és más apró szigetek).
4. *Francia-Ázsia* (Kokinkhina, Kambodzsa, Anam és az előindiai gyarmatok).
5. *Portugal-Ázsia* (Goa, Diu, Daman, Timor keleti része, Makao).
6. *Az Északamerikai Egyesült-Államok birtoka* (Filippini-szigetek.)
7. *Török-Ázsia.*

Дунавско. именов. је комент
иоу из спериорне мена

Разлика изнутра Дунава

Возња је то што ајдана

ајдана брени из спериорне

иона а Возња из ајдана

иона брени је задржан

A magyar nép és
ifjuság számára.

Világtörténet élet- és korrajzokban

Egy-egy kötet
80 fill

I. Ókor.

A régi Egyptom tört. Irta *Lázár Gy.* (47.)
Assyria és Babylonia. Irta *Lázár Gy.* (60.)
Kynos és a régi perzsák. Irta *Lázár Gy.* (50.)
Phoenikia története. Irta *Lázár Gyula.* (51.)
Khina és Japán. Irta *Lázár Gyula.* (65.)
India története. Irta *Lázár Gyula.* (49.)
Görögorsz. Nagy Sándorig. Irta *Aldor I.* (48.)
Görögország fénykora. Irta *Toldi L.* (71.)
Perikles. Irta *Bod Péter.* (83.)
Lykurgos és Solon. Irta *Lázár Gyula.* (53.)
Nagy Sándor és kora. Irta *Aldor Imre.* (5.)
Róma őskora. Irta *Aldor Imre.* (39.)
Karthago története. Irta *Aldor Imre.* (10.)
Julius Caesar tört. Irta *Vértessy A.* (26.)
Augustus császár. Irta *Aldor I.* (37.)
Nero és az első keresztényüldözés. Irta
Vértessy Arnold. (6.)
Nagy Konstantin. Irta *Aldor Imre.* (35.)

II. Középkor.

A népvándorlás tört. Irta *Lázár Gy.* (66.)
Mohammed élete. Irta *Aldor Imre.* (3.)
Mohammed utódai. Irta *Aldor Imre.* (11.)
A mórok Spanyolországban. Irta *Aldor Imre.* (36.)
A normannok tört. Irta *Lázár Gy.* (42.)
Nagy Károly tört. Irta *Aldor Imre.* (22.)
A rótszakállu Frigyes. Irta *Vértessy Arn.* (41.)
A kereszties háborúk. Irta *Lázár Gy.* (61.)
Velence alapítása és fénykora. Irta
Lázár Gyula. (44.)
A svájci szabad-köztársaság alapítása.
Irta *Vértessy Arnold.* (40.)
Az orleansi szűz. Irta *Lázár Gyula.* (57.)
Az ozman uralom fénykora és hanyat-
lása. Irta *Lázár Gyula.* (64.)
Castriota György és az albán szabadság.
Irta *Lázár Gyula.* (70.)
Dzsengisz-khán és a tatár uralom meg-
alapítása. Irta *Dr. Lázár Gyula.* (84.)

III. Újkor.

Columbus Kristóf. Irta *Aldor Imre.* (21.)
Cortez Hernandó. Diaz Bután. Irta *Gaal M.* (86.)
V. Károly császár. Irta *Aldor Imre.* (27.)
Oraniai Vilmos. Irta *Aldor Imre.* (33.)
Erzsébet angol királynő és kora. Irta
Lázár Gyula. (63.)
Stuart Mária. Irta *Gaal Mózes.* (17.)
Medici Lőrincz. Irta *Aldor Imre.* (12.)
Gusztáv Adolf egy hős a trónon. Irta
Lázár Gyula. (54.)
XIV. Lajos vagy Franciaország arany-
kora. Irta *Aldor Imre.* (28.)
Cromwell Olivér. Irta *Nagy I.* (29.)
Nagy Péter cár. Irta *Aldor Imre.* (8.)
XII. Károly svéd király. Irta *Aldor I.* (7.)
Nagy Frigyes élete. Irta *Aldor Imre.* (9.)

II. Katalin czárnő. Irta *Lázár Gy.* (56.)
Lengyelország végnapjai. Irta *Aldor I.* (32.)
Washington élete. Irta *Lázár Gyula.* (2.)
Az Észak-Amerikai Egyesült-államok
megalapítása. Irta *dr. Ballagi Béla.* (78.)
A franciaia forrad. tört. Irta *Aldor I.* (45.)
A rémuralom tört. Irta *Aldor I.* (46.)
I. Napoleon császár tört. Irta *Aldor I.* (4.)
Mária Lujza a francziák császárnéja.
Irta *Lázár Gyula.* (75.)
A görög függetlenségi harc történetének
vázlata. Irta *Lázár Gyula.* (72.)
III. Napoleon élete. Irta *Vértessy Arnold.* (55.)
Bismarck. Eletrajz. Irta *Csikéssy J.* (20.)

IV. A magyarok története.

Attila Isten ostroma. Irta *Pálffy Albert.* (15.)
Hun utódok. Irta *Gaal Mózes.* (23.)
Árpád és a magyarok őskora. Irta *Jókai Mór.* (18.)
Árpád utódai. Irta *Gaal M.* (89.)
Magyarország művelődésének állapota az
Árpád-házi királyok alatt. Irta *Gaal M.*
(30.)
Szent István király. Irta *Gaal M.* (31.)
Salamon király. Irta *Gaal M.* (80.)
Szent László. Irta *Gaal Mózes.* (24.)
Kálmán király. Irta *Gaal M.* (76.)
II. Endre király. Irta *Aldor Imre.* (62.)
A tatárjárás Magyarországon. Irta *Szalay László.* (68.)
Nagy Lajos uralkodása. Irta *Gaal M.* (38.)
Az Anjou királyok kora Magyarországon.
Irta *Gaal M.* (74.)
Hunyady Ján. és kora. Irta *Aldor I.* (14.)
Hunyady Mátyás tört. Irta *Jósika M.* (1.)
II. Lajos és kora. Irta *Aldor Imre.* (67.)
Dósa György. Irta *Aldor Imre.* (85.)
Zrínyi M. élettört. Irta *Sebestyén Gy.* (43.)
Budavár visszavét. Ford. *Deák Fark.* (81.)
Bethlen Gábor és kora. Irta *Gaal M.* (34.)
Lorántffy Zsuzsánna. Irta *Tóth P.* (79.)
Rákóczy Zrínyi Ilona. Irta *Gaal M.* (16.)
Eugen savoyai hg. Irta *Lázár Gy.* (77.)
Mária Terézia és kora. Irta *Gaal M.* (73.)
II. József császár. Irta *Gaal Mózes.* (13.)
Gróf Benyovszky Mór élete. Irta *Gaal József.* (90.)
Széchenyi Istv. gr. Irta *Gaal Mózes.* (25.)
Kossuth Lajos élete. Irta *Aldor Imre.* (52.)
Az 1848/49. szabadságharc története.
Irta *Aldor Imre.* (59.)
Petőfi Sándor. Irta *Gaal M.* (88.)
Komárom hőse. Irta *dr. Vajda E.* (82.)
Deák Ferencz élete. Irta *Aldor Imre.* (58.)
Nemzeti vértanuk. Irta *Jókai Mór.* (19.)
Fiume a magyar korona gyöngye. (69.)
A tiz szobor. Irta *Varga Ottó* (87)

A zárjelbe () foglalt számok a «Történelmi Könyvtár» folyó számai.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten, Egyetem-utca 4, megjeleni:

IFJUSÁGI IRATOK TÁRA.

Czélja e vállalatnak az iskolai oktatással párhuzamosan haladó magánolvasmányt nyújtani középiskolai ifjúságunknak az I—II. osztályban, hogy a szűk mederben folyó iskolai tananyagot bővítse, ifjaink látás- és tapasztaláskörét szélesbitse, szem előtt tartva, hogy az ifjúság kezébe csupán az való, mi remek és az emberiség szellemi fejlődésében jelentőségének megadta próbáját.

COX GYÖRGY. Görög regék. Fordította és magyarázta *Komáromy Lajos*. II. kiadás, 90 képpel 6 K. Kötve 7 K.

E gyűjtemény a görög isteni és hősi mondákat adja, eredeti szépségökben, a mint a mythust a klasszikus költők (első sorban Homéros és a tragikusok) alakították. Tartalmuknál és előadásuknál fogva különösen az alsóbb osztályok ifjúságának nyújtanak kedves és tanulságos olvasmányt. A második kiadás szövege gondosan át van nézve; képei műalkotások után készült rajzok.

CZUCZOR GERGELY. Száz mese képekkel. Lafontaine után. Második kiadás 3 K. Vásznonkötésben 4 K 80 f.

Az ezopusi állatmeséket tudvalevőleg a francia Lafontaine tette modern klasszikai becsűvé. Czuczor Gergely hivatott átdolgozója e meseknek. Az ő fordítását használják föl összes olvasókönyveink szerzői.

DEFOE DÁNIEL. Robinson Crusoe élete és viszontagságai.

Hetedik kiadás, átdolgozta, Defoe életrajzával és a robinsonádok történetével ellátta *Gaal Mózes*. Paget Walter 120 rajzával. Füzve 3 K 60 f.

Diszes vászonkötésben 4 K 80 f.

— Ugyanaz diszes ajándékkiadásban. Nagy nyolczadrét, kötve 8 K.

A klasszikus ifjúsági munka ez új magyar kiadása nagy gondgal, céltudatosan készült. Gaal híven követte Defoe szövegét, de azért nem nyújt szolgai fordítást. Defoe a XVIII. század angol közönsége számára írt, nyilvánvaló, hogy az átdolgozónak a mai kor magyar ifjúságát kellett szem előtt tartani. A képek az angol jubiláris kiadás képei, Paget remek rajzai. Az ajándékkiadás jobb módúak igényeinek akar eleget tenni.

GAAL MÓZES. Hún és magyar mondák. *Gyulay László* rajzaival. Gazdagon illusztrált kiadás. Diszkötésben 6 K.

Gaal Mózes, a magyar ifjúság kedvelt elbeszélője legújabb művében azokat a mondákat írta meg, melyek a régi krónikákban csak töredékek gyanánt maradtak meg. Az avatag írásokban levő száraz krónikákat új köntösbe öltöztette, színessé, költői szárnyalásúvá tette. Helyesen mondja, hogy e mondák avárján ritkán akadni virágra, hisz avatatlan kezek mind letépték s az irtás közben mondvirágunk minden szirma, illata elveszett. A töredékeket igazságos kézzel és becsületes hűséggel összerakosgatni, ábrázatának ifjú báját adni, de ügyelni, hogy ezenközben régi zománczát se veszítse: ez volt a szerzőnek nehéz czélja. És a ki ezeket a mondákat elolvassa, tanúságot tehet róla, hogy az író czélját elérte. A Hún és Magyar Mondák felnőtteknek és az ifjúságnak egyaránt valók. Régies, színes, magyaros elbeszélői hang üti meg fülünket a kötet minden lapján és az egész a régiség naivitásának közvetlenségével hat reánk. Kezdve Hunor és Magyartól Csaba királyligig a Gaal Mózes mesteri kezén bűbajos, vonzó elbeszélésekké válnak összes hún mondáink és nem csekélyebb írói virtuozitással, a fajszeretet rajongásával és hatalmas nevelői hatással írta meg Szent Istvánig a magyar mondákat is. Még értékesebb teszik a könyvet Gyulay Lászlónak rajzai. Gaal Mózes nyelve erős tősgyökeres magyar nyelv, rajta van a krónikák nyelvének ódon zománcza, csupa merő zene, mely a népies époszok naiv hangját juttatja eszünkbe.

HEVESI LAJOS. Jelky András, bajai fin rendkívüli kalandjai ötödfélfiligrésben. Negyedik kiadás. 72 képpel 4 K 80 f. Vásznonkötésben 6 K.

Jelky András a magyar Robinson, ifjúsági irodalmunk legkiválóbb termékei közt is, első helyet foglal el.

JÓKAI MÓR. A magyar nemzet története regényes rajzokban. Három kötet 13 K. Vásznonkötésben 19 K.

A magyar ifjúság legkedvesebb könyve. Belőle merít lelkesedést a multakon; ez tanítója a hazafiságban, s kétségtelenül ifjainkat elragadó olvasmány.

Szilassi P. tulajdona

